

ISSN 0134 3408

ЗЭРБАТЧАН

ӨДӨБИ-БЭДИИ ЖУРНАЛ

5
1991

ХҮСУСИ СИФАРИШ

Отар бомбошур.

БИРИНЧИ КИШИ (гапыны ачып отага кирип). Олар? Неч хы
 жохду ки... Пәһ! Пәһ! Пәһ! Бу нә гижәтәди! Бу нә аләмди, а киши
 (Әлиндә портфел отагын ортасында дажаныб дүзәлдиләр буранын дивар
 нәзәрден кечирип.) Елә бил гызылдан дүзәлдиләр буранын дивар
 ларыны!.. Мән һәлә өмүрдә белә шәј көрмәмишәм!.. Истәјәндә
 дүзәлдирләр дә!.. Әчәб Гонаг Евиди!.. Мән ахмаг да, һәмишә Бақыда
 кәләндә кеңиб сәфәһ мейманханалара дүшүрәм... Сағ олсун о сүпүркә
 чи гары! Јашасын! Јахшы көндәрди мәни бура! Пулу да елә
 мейманхана кимиди дә, амма көр нә аләмди!.. Машаллаһ!.. Телевизор
 бах е!.. (Кәлиб аз гала дивар боју бөјүк экранын габагында дажаныр.)
 Көр нә гәдәр дүјмәси вар!.. Јапонларын ишиди бу!.. Бәс гоншум һәм
 Ашагыда дедиләр ахы бир адам да вар бурда... (Пулаг асыр.) Ванна
 дады дөјәсән... (Јенә әтрафа нәзәр салыр.) Вај сәни!.. Валлаһ, мән
 доғрудан белә шәј көрмәмишәм! Елә бил отаг дөјил, тәјјарәчинин
 кабинкасыды! Бунлар нәди белә? (Јахынлашып дигтәтлә дивардакы
 чүрбәчүр дүјмәләрә, ишарәләрә бахыр.) Көр дә!.. Сәһәрән ашмаман
 һәмбал кими ишлә ки, ишләјирәм, она көрә дә дүнјадан хәбәрим
 жохду!.. Көр Бақыда нечә Гонаг Евләри вар!.. Мән елә биләрдим
 Гонаг Евидә төчкә секанын ишчиләри галыр... Валлаһ, дөјәсән
 доғрудан-доғруја демократија башлајыр... Мән һара, белә Гонаг Еви
 һара? Өзү дә ки, учуз!.. Бу нәди белә? Мизди? Јәгин мизди дә...
 (Портфелини галдырып мизин үстүнә гојур.) Еһ!.. Өмүр кечир ке-
 дир, амма бир күн көрмәдик бу дүнјада... Әшши, мәнмки һеч...
 Тәки бунларын чаны сағ олсун!.. Тәки бунлар хошбәхт олсун!.. Мәнм
 пәјыма дүшөн бу дүнјада, бунларын пәјына дүшмәсин!.. (Портфелин-
 дан ики фотошәкил чыхарыр.) Бу Күлүш!.. Бу да Көнүл!.. Дөјир ки,
 (Јамсылајыр.) «папа, шәклимизи көтүрмүсән өзүнлә?» Әлбәттә
 көтүрмүшәм! Беш күн галачам бурда, бәс сизин һеч олмаса шәкли-
 низи көрмәјим? Үрәјим партдар ки!.. Әшши, шәјтанын бириди! Куја
 билмир бунлары? Елә билдији үчүн наз еләјир дә, мамашка, наз-
 ланыр. Күлүш дә еләчә!.. Нә исә, хошбәхт олсунлар! (Фотошәкил-
 ләри мизин үстүнә гојур. Сонра портфелиндән кағыз бағлама чыхарыр
 вә ачыр.) Бу чөрәк, бу памидор, бу јумурта, бу да пендир... Вәссалам
 дә!.. Сәнә дај нә лазымды, ај залым? (Јенә отагы нәзәрден кечирип.)
 Дүздү, белә гижәтәт јердә бир јүз грам да вурмаг оларды чөјран
 сүдүндән, амма ејби жох... Галсын кәлән дөфәһә. Кәлән дөфә дә
 кәлиб бура дүшәчәјәм. Күлүш дөјир ки, (Јамсылајыр.) «папа, неј-
 нирсән бунлары көтүрүрсән өзүнлә, Бақыда жохду бәјәм?» Вар, нијә
 жохду?.. Ушаг нә билир ки, Бақыда кирисән ресторона, бир тикә чөрәк
 јејирсән, он беш манат! Буфет дә онун тајы! Ушагдылар дә, дај
 демирләр ки, папа, кәлиб бурда һәр дөфә јејәндә он беш манат версә,
 ондә бәс сиз нә јејәчәксиз?

Икинчи Киши јан тәрәфдәки гапыдан ичәри кирип вә әлиндәки
 губкајабәнзәр бир шәји үзүнә, башына тохундура-тохундура отаг-
 тагы Биринчи Кишини көрүп вә кизләдә билмәдији бир тәәччүб,
 вәтта һејрәтлә она бахыр.

БИРИНЧИ КИШИ. Салам.
 ИКИНЧИ КИШИ. Нә?
 БИРИНЧИ КИШИ. Дөјирәм, салам!..
 ИКИНЧИ КИШИ. Нә? Һә... Салам...
 БИРИНЧИ КИШИ (өз-өзүнә). Бу нечә адамды белә?... (Бәркдән.)
 Гоншү олачагың сизинлә... (Кет-кедә артан бир һејрәтлә Биринчи
 Кишинин гәрибә кејиминә, гәрибә сифәтинә бахыр.)
 ИКИНЧИ КИШИ (һејрәтлә). Бу нәди белә? Доғручу сачыныз
 вар ки?!

БИРИНЧИ КИШИ (пәрт). Доғручу олмајанда, парик гојачағам?
 ИКИНЧИ КИШИ (ејни һејрәтлә). Ба-а-а!.. Өзү дә агаппар!..
 БИРИНЧИ КИШИ (ачыгла). Сизин исә башынызда өмүрдә елә
 бил ки, һеч түк олмајыб! (Бирдән-бирә дедикләриндән пешиман олуб
 јумшалаыр.) Бағышлајын, сиз алаһ!..
 ИКИНЧИ КИШИ. Нијә? Нә олуб ки, үзр истәјирсиз?
 БИРИНЧИ КИШИ. Ағзымдан гачды... Сизи тәһгир етдим дә...

Пауза.

ИКИНЧИ КИШИ (тәәччүблә). Нә вахт?
 БИРИНЧИ КИШИ. А киши, нечә нә вахт? Гәрибәсиз е, сиз...
 Индиңә үзүнүзә вурмадым ки, башыныз... (Ардыны демир.)
 ИКИНЧИ КИШИ. Башыма нә олуб ки? (Әлини башына сүртүр-)

Тәр-тәмизди...
 БИРИНЧИ КИШИ. Мән дә ону дөјирәм дә... Адамын ејбини үзүнә
 вурмазлар ки... Бағышлајын...
 ИКИНЧИ КИШИ. Нә олуб ахы? Һамынын башы нечә, мәнмки
 дә елә!

БИРИНЧИ КИШИ (өз-өзүнә). Валлаһ, бу биртәһәр адамды... Да-
 нышыңы да биртәһәрди... (Бәркдән.) Дөјирсиз инди һамынын башы
 беләди?

ИКИНЧИ КИШИ. Әлбәттә...
 БИРИНЧИ КИШИ. Аллаһ!..
 ИКИНЧИ КИШИ (дигтәтлә мизин үстүнә бахыр). Бәс о нәди
 елә?

БИРИНЧИ КИШИ. Нә? Бу?
 ИКИНЧИ КИШИ. Һә.
 БИРИНЧИ КИШИ. Чөрәкди дә...
 ИКИНЧИ КИШИ. Чөрәк? Сиз музејдә ишләјирсиз?
 БИРИНЧИ КИШИ. Музејдә нијә ишләјирәм?
 ИКИНЧИ КИШИ. Бәс бу чөрәји нејнирсиз?

Пауза.

БИРИНЧИ КИШИ. Нечә нејнирсиз, ај әзиз достум? Јејирәм дә...
 (Чөрәкдән бир тикә гопарыб ағзына гојур вә иштаһла јејир.)
 ИКИНЧИ КИШИ (мат галыб). Доғрудан јејир е... Вај!.. Биринчи
 дөфәди белә адам көрүрәм... (Биринчи кишини ајагабыларындан
 ағ сачларыначан дигтәтлә нәзәрден кечирип.) Бу нечә кејимди?
 Бунун өзү дә елә бил музејдән кәлиб... һардан кәлмисиз сиз?

БИРИНЧИ КИШИ (кет-кедә артан бир никаранчылыгла). Мән?
 ИКИНЧИ КИШИ. Гәрибәди... Өзүнү дә елә бил һардаса көрмү-
 шәм... Гәрибәди...
 БИРИНЧИ КИШИ. Нәди гәрибә? Мән нејнирәм ки, белә һејрәт
 басыб сизи?

ИКИНЧИ КИШИ. Дага бундан артыг неjlәjәчәксиз? Эл вурм олар?

БИРИНЧИ КИШИ. Нәjә?

ИКИНЧИ КИШИ. О чәрәк дедижинизә...

БИРИНЧИ КИШИ (сидә-үрәкдән). Пажалыста!.. Амма... Валла мән сизи баша дүшә билмирәм... Чәрәкди дә... Көрмәмисиз? Јез мисиз?

ИКИНЧИ КИШИ. Инди ким чәрәк jеjир? Ики һәб тронсморк мобонит* атырсан, гуртарды дә... Гәрибәди!.. (Әлини еhtiјатла чәрәк вурур.) Јумшагды... Чох гәрибәди... Мән сизи һарда көрмүшә? Јадыма сала билмирәм... Һарда? Ахы һарда? Јох... Форморгобо лазымды...

БИРИНЧИ КИШИ (ehtiјатла). О нәди елә?

ИКИНЧИ КИШИ. Чох гәрибәди... Бу адам элементар шеjләр билмир... Форморгобо jаддашы оjадыр дә... Дүздә, jахшысы буду к ону ишләтмәjәсән. Хошум кәлир ондан, сәксәндирир адамы, бир а нараһат едир, анчаг неjlәjәсән, лазым кәлир... (Күлүмсәjир, сонра отагын бир күнчүндә үзү күмүш кими парылдајан чантасын көтүрүб ичиндән гајчыја бәнзәр бир аләт чыхарыр вә көзләрини јуму о аләтин һәр ики учуну кичкаһларына тохундурур. Һәjәчанла.) Аһа! Деjирәм дә!.. Мән сизин шәклинизи көрмүшәм! Бах е!.. Гәрибәди. Бу саат! Һәр шеji баша дүшдүм! Деjирәм ахы... Бу саат!.. Гој әввәлчә монфеналесә баха!.. (Аләти чангаја гојур вә орадан кичик дәмир гутуја бәнзәр бир шеj чыхарыр.) Бу саат!

БИРИНЧИ КИШИ (ашкар бир шүбһәjлә). Бәс о нәди елә?

ИКИНЧИ КИШИ. Монфеналесди... (Күлүр.) Нечә баша салым сизи? Мәним бүтүн фикирләрим, һәjатым, jаддашым, нәјим варса ким мәнә нә деjибсә, индијәчән нә көрмүшәмсә, һамысы бурда програмлашыб, һамысы салыныб бура. Дајанын, бу саат. (Дивардакы екранна jахынлашыр.) Монфеналес jери һардады бунун? Аһа, буде, бурда! Бу саат. (Һәмнин кичик дәмир гутуну экранын алтында хүсуси jерә салыр, дүјмәләрдән бирини басыр. Экранда әввәлчә чүрбәчүр схемаләр, сонра шәкилләр бир-бирини әвәз едир вә бирдән дајаныр. Биринчи Кишинин шәкли.) Буде!.. Көрдүз!.. Мән дедим ки, сизә һардаса көрмүшәм!..

БИРИНЧИ КИШИ (һејрәтлә экранда өз шәклинә баха-бахад). Амма мән сизи һеч һарда көрмәмишәм...

ИКИНЧИ КИШИ (күлүр). Әлбәттә! Сиз мәни нечә көрә биләрдиз. Сизин бу шәклиниз мәнә аллаһ билир кимдән галыб... Сиз хүсуси сифаришлә кәлмисиз... Анчаг гәрибәди... Мән сизи сифариш етмәмишәм... Дүзү, һеч ағлыма да кәлмәзди ки, сизи сифариш едим... Өмрүмдә сизин барәниздә фикирләшмәмишәм... Әввәлчә она көрә һеч нә баша дүшүрдүм...

БИРИНЧИ КИШИ (әсәби). Мән исә jенә бир шеj баша дүшүрәм!

ИКИНЧИ КИШИ. Ајдын мәсәләдир! Чүнки сиз бура хүсуси сифаришлә кәлмисиз.

БИРИНЧИ КИШИ. Нечә jә'ни мән хүсуси сифаришлә бура кәлмишәм? Мәнә һеч бир сифариш-зад кәлмәjиб!.. Мән сифаришә-зада бахан адам да дејиләм!.. Билдиз! Мән Бақыја е'замијjәтә кәлмишәм!

ИКИНЧИ КИШИ (күлүр). Сизә елә кәлир...

БИРИНЧИ КИШИ. Нә?

ИКИНЧИ КИШИ. Инди нечәнчи илди?

БИРИНЧИ КИШИ. Өзүңүз билмирсиз? (Өз-өзүнә һиддәтлә.) Валлаһ, мән билсәјдим ки, бу Гонаг Евиндә буна раст кәләчәјәм, көзлә

јиб елә о көһнә мейманханада jер алыб галардым!.. Беш нәфәрлә бир отагда олардым, ајагјолусу да дәһлиздә үмуми оларды, амма башым динч галарды!..

ИКИНЧИ КИШИ (күлүр). Бир һалда ки, кәлиб чыхмысыз бура, онда хаһиси едирәм суалыма чаваб верәсиз: инди нечәнчи илди?

БИРИНЧИ КИШИ. Әлә салмысыңыз мәни?

ИКИНЧИ КИШИ. Јох. Суалыма чаваб верин. Онда һәр шеj сизә ајдын олачаг. Инди нечәнчи илди?

БИРИНЧИ КИШИ (һирсиндән гышгыра-гышгыра). Мин доггуз јүз дохсанынчы илин он алты августу!

ИКИНЧИ КИШИ (шөвглә). Көрдүз ки?

БИРИНЧИ КИШИ. Нәји көрдүм?

ИКИНЧИ КИШИ. Тәкчә августун он алтысыны дүз дејирсиз... БИРИНЧИ КИШИ. Нә?

ИКИНЧИ КИШИ. Бах, сиз елә билирсиз ки, мин доггуз јүз дохсанынчы илин августуду. Анчаг әслиндә инди (Сөзләри бир-бир хүсуси тәләффүз едә-едә.) ики мин дохсанынчы ил август ајынын он алтысыдыр.

БИРИНЧИ КИШИ. Бу нә данышыр ә? Бу нә зибилди мән дүшмүшәм? Јох!.. Бурдан чыхыб кетмәк лазымды. Башларына дәјсин белә Гонаг Еви! Мәнә дејән лазымды ки, сөнин Гонаг Евиндә нә ишин вар, ај ахмаг? Секанын катиби-задисан?

ИКИНЧИ КИШИ. Гулаг асын. Инди догрудан да сиздән јүз ил сонрадыр. Инди 2090-чы илди!

БИРИНЧИ КИШИ. Аллаһ!.. Мәни гара басыр, ја дәли олмушам? Бәлкә сиз дәлисиз?

ИКИНЧИ КИШИ. Инди нә заманды ки, мән дәли олум? (Күлүр.) Он доггузунчу, ја ијирминчи әсрдә! Инди адамлар елә програмлашдырылыр ки, дәли јохду. (Сөбрәлә баша салмага чалышыр.) Кимин ки, кенләрин гурулушуча көрә аномаллыг еhtималы вар, о јарана билмәз. Јә'ни дүңјаја кәлә билмәз. Һеч бир лабораторија буна имкан вермәз ки, мајаланма баш тутсун.

Пауза.

БИРИНЧИ КИШИ. Билирсиз нә вар? (Портфелини көтүрүр.) Мән сизин бу чөфәнкијатларыңызга гулаг асмаг истәмирәм. Худаһа-физ!

ИКИНЧИ КИШИ. Бир дәгигә дајанын. Инди тәзә ширкәтләр јараныб. Бә'зән чох јашлы адамлар, о адамлар ки, һелә гоһумларыны, валидејнләрини јадларында сахлајыблар, өлүб кетмиш бабаларыны, нәнәләрини о ширкәтләрә хүсуси сифариш верирләр. Орда компјутерләр һәмнин адам һагтында бүтүн мә'луматлары топлајыр: көркеми нечәјди, һансы рәнки хошлајырды, кимләри таныјырды, хасиј-јәти нечә иди вә саирә. Сонра да компјутерләр о адамын сурәтини јарадыр вә сифаришчи илә көрүшдүрүр. Баша дүшдүз? Анчаг мәсәлә бурасындады ки, мән сизи сифариш етмәмишәм... Һеч ағлыма да кәлмәзди... Мәним нәјимә лазымсыз ки, о гәдәр пул вериб сизи хүсуси сифариш едим?

БИРИНЧИ КИШИ (әввәлчә мизин үстүндәки чөрәји-пендири дә бүкүб көтүрмәк истәјир, сонра фикриндән дашыныб әлини jелләјир вә отагдан чыхмаг истәјир). Худаһафиз!

ИКИНЧИ КИШИ. Инанмырсыз, һә? (Ора-бура бахыр ки, нә сүбүт кәтирсин.) Бах, мәним башымы көрүрсүз?

БИРИНЧИ КИШИ (ачыгла). Олмаз о башдан!

ИКИНЧИ КИШИ. Һә! Инди лабораторијаларда ушаглар јаранан кими, башлары түксүзләшдирилир. Чүнки сач, түк инсана әләвә гај-ғыды.

БИРИНЧИ КИШИ. Инди һамынын башы сизинки кимиди?

* Бүтүн терминаләр ујдурмадыр.

ИКИНЧИ КИШИ. Эбэттэ!

БИРИНЧИ КИШИ. Арвадларын да башы?

ИКИНЧИ КИШИ. Бас нечэ?

БИРИНЧИ КИШИ (сөбирсиз). Билирсэн нэ вар, хала оглу? Сэнин-ки сэндэ, мөнимки дэ мөндө! Худаһафиз!

ИКИНЧИ КИШИ. Бу саат. (Экранын алтындакы дүмөлөрдөн бирини басыр. Экранда чүрбөчүр рэмзлэр, фигурлар, жазылар бир-бирини эвэз едир. Дигтэтлэ экрана баха-баха.) Сизин гызынызын ады Күлүш иди.

БИРИНЧИ КИШИ (тапыны ачыб отагдан чыхмаг истөркөн ајаг сахлајыр вэ тэлэсик). Бэли! Күлүш мөним гызымдыр!

ИКИНЧИ КИШИ. Көрүрсиз ки?! Мөним нәнәм һәммин о Күлүшүн гызыды.

БИРИНЧИ КИШИ. Нэ? *

ИКИНЧИ КИШИ. Демэли мөн о Күлүшүн... Сизин гызынызы олду дэ, елә дежилми? Бах, мөн о Күлүшүн нэвэсинин огулјам, јә'ни, нечэ дејирлэр буна? Нәтичәсијәм...

БИРИНЧИ КИШИ (эсәби бир ришхәндлө). Мән дэ сэнин улу бабан, һә?

ИКИНЧИ КИШИ (сакит). Эбэттэ!.. Белэ чыхыр дэ... (Экранын алтындакы дүмөлөрдөн бирини басмаг истәјир.) Гојун, бу саат бахым, дејим сизэ ки, нэ вахт өлмүсүз?! Нэ олду онун ады? Һә, Күлүш. Дејим ки, Күлүш нэ вахт өлүб...

БИРИНЧИ КИШИ (тэләсик вэ кәркин). Јох!.. Лазым дејил!.. Онда... Онда бәс Көнүл һаны?

ИКИНЧИ КИШИ. Һансы Көнүл?

БИРИНЧИ КИШИ. Нечә јә'ни һансы Көнүл? Күлүшү таныјыр-сан, Көнүлү јох? Күлүшүн бачысы дэ? Сэнин нәнәнин халасы... (Сарсылмыш.) Аллаһ!.. Мән дејәсэн догрудан да дәли олурам!.. Нечә јә'ни буун нәнәсинин халасы?..

ИКИНЧИ КИШИ. Јох, сиз дәли олмамысыз... Сизэ белэ кәлир...

Пауза.

Нечә олду онун ады?

БИРИНЧИ КИШИ. Кимин?

ИКИНЧИ КИШИ. Онун дэ... О бачынын...

БИРИНЧИ КИШИ. Көнүлү дејирсэн?

ИКИНЧИ КИШИ (башыны тәрпәдир). Мән елә адам ешитмәмишәм. Јох, ешитмәмишәм...

БИРИНЧИ КИШИ. Бәс дејирсэн Күлүшүн нәтичәсисән? Сән нечә Күлүшүн нәтичәсисән ки, Көнүлдән хәбәрин јохду?

ИКИНЧИ КИШИ. Ахы мөним нәјимә лазымды ки, нәнәмин мән нә биаим, киминин кими кимди?. (Күлүр.) Гәрибә психолокијады...

БИРИНЧИ КИШИ. Онда... Онда... Мон... Мон...

ИКИНЧИ КИШИ. Монфеналес?

БИРИНЧИ КИШИ. Һә, орда бах.

ИКИНЧИ КИШИ (экранын алтындакы дүмөлөрдөн бирини басыр вэ экранда көрүнән шәкилләр јенә дэ сүр'әтлэ бир-бирини эвэз едир). Јох!.. Јохду...

БИРИНЧИ КИШИ (бәркдән өзү өзү илә данышыр). Аллаһ, бу нә әһвалатды белэ мөним габагыма чыхартмысан? Нә демәк истәјирсэн бунунла? Мәнә нәји субут еләмәк истәјирсэн, ај аллаһ?! Нијә мөни сечмисән? Бу нә имтаһанды? Бу нә ојунду белэ, ачырсан мөним башыма?

ИКИНЧИ КИШИ. Әслинә бахсаз, мән дэ тәәччүб едирәм... Сиз, демэли мөним бабамсыз... Даһа догрусу, нәнәмин бабасысыз... Ахы мән сизи сифариш вермәмишәм...

БИРИНЧИ КИШИ. Јенә башлады сифариш... Сиз нә данышырсыз.

Һә? Сәһәр евдән чыхыб автобуса миниб кәлмишәм Бакыја. Мейман-ханада нөвбә иди, сүпүркәчи гары мөни бура кәндәрди ки, Гонаг Епиндә бош јер вар... Сәһәр евдән чыханда Күлүш дэ, Көнүл дэ дадымча су атыб!

ИКИНЧИ КИШИ. Сизэ елә кәлир дэ! Мәсәлә дэ бундады!.. Бу барәдә о ширкәтләрдин ишинә сөз јохду! Компјүтерләр сизин кодларынызы дәгиг јығыб! Сиз елә програмлашдырылмысыз ки, һәр шеј тәбии олсун, тәбии көрүнсүн. (Әли илә мизин үстүндәки чөрәји-филаһны көстәрир.) Бах, онлары да компјүтерләр дүзәлдиб. Чөрәји көрүрсүз, о чүр тәзәди. Әслиндә исә о чөрәк дејил, имитасијады. Көрәдүз авваләк мән дэ тәәччүб еләдим... Сонра баша дүшдүм.

БИРИНЧИ КИШИ (дәһшәтлө). Күнүн күнорта чагы бу нә бәлады хаиб мөним башыма? Бу нә ишди белэ, ај аллаһ?! Адам аз галыр инансын бүтүн бу чәфәнкијата! Вичвичә дүшүр адамын үрәјинә... Горхур адам...

ИКИНЧИ КИШИ. Горхмајын! Дедим ахы, сизэ елә кәлир! Бүтүн булар сизин үчүн... нечә дејим?.. Сизинчүн јаланчы һиссләрдир. Сизэ елә кәлир ки, горхурсуз, никаранчылыг кечирирсиз, һиддәтләвирсиз... Әслиндә булар һәгигәт дејил.

Пауза.

Онун ады һәр дәфә јадымдан чыхыр...

БИРИНЧИ КИШИ. О кимди?

ИКИНЧИ КИШИ. Демәдиз ки, мөним нәнәмин нәнәсинин... Нәнәсинин... Нечә олду? (Сөзләри арамла тәләффүз едә-едә) Демэли, мөним нәнәмин анасынын бачысы, һә?

БИРИНЧИ КИШИ (һиддәтлә бир әлачсызлыгла). Көнүлү дејир е, јенә!..

ИКИНЧИ КИШИ. Һә, Көнүл! Бәлкә онун адамлары сифариш едиб сизи? Ола билсин... Компјүтерләрдә јенә вирус епидемијасы башлајыб... Вирус да елә шејди ки, компјүтерә дүшдү, белә сәһвләр олур. Һә, шүбһәсиз беләди! Сизин хүсуси сифаришиниз сәһв дүшүб. Компјүтерләр нәслинизи һесаблајанда кәлиб мөним үстүмә чыхыблар, сизи хүсуси сифаришчинизлә јох, сәһвән мөнимлә көрүшдүрүбләр! (Күлүр.) Ејби јох, өзләри баша дүшәчәкләр. Сизин програмда дәји-шиклик еләјиб хүсуси сифаришчинизлә көрүшдүрәчәкләр. Дарых-мајын. Сизэ елә кәлир ки, һәгиги адамсыз. Мән дедим дә!.. Сиз елә билирсиз ки, сизсиз!.. Адынызы нәди сизин?

БИРИНЧИ КИШИ (тамам бәдбин). Мөним адымы да билмир!.. Күлүшүн!.. Күлүшүн ушаглаы мөним адымы да билмир!..

ИКИНЧИ КИШИ. Һардан билим? Анчаг шәклиниз варса, јәгин адынызы да вар. Бу саат бахым, дејим. (Экранын алтындакы дүмөлөрдән бирини басмаг истәјир).

БИРИНЧИ КИШИ (тәләсик). Јох, лазым дејил! (Эсәби) Истәмирәм мөним адымы дејәсиниз! Истәмирәм!

ИКИНЧИ КИШИ. Эсәбиләшмәјин. (Күлүмсәјир.) һамысы кечиб кедәчәк...

БИРИНЧИ КИШИ. Бура бах... Лә'нәт шејтана!.. Нәнән... Нәнән аурур сэнин?

ИКИНЧИ КИШИ. Һә.

БИРИНЧИ КИШИ. Нечә јашы вар?

ИКИНЧИ КИШИ. Аллаһ билир... Онун јашыны сорушмаг олар? Јада бир дәфә пластик әмәлијата кедир... 90-на јахын олар... Бәлкә дә кечиб...

БИРИНЧИ КИШИ. Дохсан? Мөним нәнәмин дохсан јашы вар? Онун онунла көрүшмәк лазымды... О биләр... О билир ки, Көнүл нә олу, нечә олду?.. (Көврәлир.) Күлүшүн ушаглаынын Көнүлдән хәбәри

артырыр. Эжэр бир шеј ки, сәнә мадди һеч нә вермир, чисмәндә бир һәзз кәтирмир, о сәнин нәјинә кәрәкди?

БИРИНЧИ КИШИ (әввәлки кими, елә бил өзү өзү илә данышыр). Бәс вәтән?

ИКИНЧИ КИШИ (күлүр). Вәтән инди бүтүн јер күрәсиди! Сизин вахтыңызда инсан вәтән уgrundа мүһарибә едирди, она көрә ки, әсәрлиндә вәтәниндән хәбәрсиз иди. Сөвг-тәбии вәтәнини ахтарырам, анчаг тапа билмирди. Вәтән әслиндә мүчәррәд бир анлајыш иди, инсан исә буну баша дүшә билмирди, чүнки ади бир һәгигәтдә хәбәрсизди: вәтән мүчәррәд бир анлајыш јох, конкрет олараг онун јәни инсанын өзүдүр. Инсан вәтән уgrundа вурушурду, чүнки вәтәнини, јәни өзүнүн саһиби дејилди. Сиз буну баша дүшә билмәз сиз!..

БИРИНЧИ КИШИ (гышгырыр). Мән буну һеч баша дүшмәк дә истәмирәм! Јох! Јох!..

ИКИНЧИ КИШИ. Сакит олун!

БИРИНЧИ КИШИ. Сакит олмурам! Мән истәјирәм сәнин нәнәнлә көрүшү! Истәјирәм онунла данышым! О билир!.. Јәгин билир ки, Көнүл нечә олду?.. Күлүш нечә олду?.. О мәни таныјыр! О билир ки, мән Көнүлү, Күлүшү нечә бөјүтмүшәм! О һәр шеји билир! О сәнин тајын дејил! Мәни нәнәнлә көрүшдүр! Эжәр бүтүн бу дедикләриң доғрудуса, чәфәнкијат дејилсә, көрүшдүр мәни нәнәнлә!

ИКИНЧИ КИШИ. Нечә көрүшдүрүм ахы? Бурда дејил.

БИРИНЧИ КИШИ. Бәс һардады?

ИКИНЧИ КИШИ. Кечән ај тәздән әрә кетди, учдулар Марса, Кәзмәјә кетдиләр.

Пауза.

БИРИНЧИ КИШИ (өз-өзүнә). Һеч нә јохду... Ушаг... Ана... Ата... Вәтән...

ИКИНЧИ КИШИ (күлүмсәјир). Әлбәттә!..

БИРИНЧИ КИШИ. Бәс... Бәс аллаһ?! (Гышгырыр.) Аллаһ?!

ИКИНЧИ КИШИ. Нә аллаһ?

Биринчи киши бајагдан јерә гојдуғу портфели көтүрүб отагдан гачмаг истәјир.

ИКИНЧИ КИШИ. Дајаның! Һәјәчанланмајын! Горхмајын! Инаның мәнә! Сиз һәгиги адам дејилсиз, анчаг образсыз? Бир аздан даһа сиз олмајачагсыз!

БИРИНЧИ КИШИ (гапынын ағзында бир анлыг ајаг сахлајыр). Бәлкә бир аздан сиз олмајачагсыз? Бәлкә програмлашдырылан мән јох, сәнсэн? Бәлкә мән сәни хүсуи сифариш вермишәм, амма һеч өзүмүн хәбәри јохду? Һә? Ола биләр?

Август, 1990

Зуғула

ҺӨВСАН СОҒАНЫ

(АБСУРА)

Гатар фит верәрәк сүрәтлә кедир.

АРВАД (үрәкдән күлүр). Онда... (Күлүр.) Онда... Ај сәни!.. (Күлүр.) Онда мән өлмүшдүм?

КИШИ (күлә-күлә). Билмирәм... Дејәсән јох... Ја өлмүшдүңи?.. Јадыма кәлмир... Һә... Деди ки... Деди ки... (Күлмәкдән аз галыр гәши етсин.)

АРВАД (уғунуб кедир). Јәни... Јәни лап елә деди? (Күлмәкдән аз галыр нәфәси гаралсын.) Вај!.. Көр нә дејиб е!..

КИШИ (уғунур). Һә!.. Һә!..

АРВАД (күлмәкдән нәфәси тынчыха-тынчыха). Бир аз да өзүн-тоғушдурурсан јәгин!..

КИШИ. Јох, валлаһ!..

АРВАД. Јохса ки, танымырам сәни!.. Көһнә хасијјәтинди! Бәзијирсән...

КИШИ. Валлаһ, јох!..

АРВАД. Чох елә аллаһа инанансан!.. (Күлә-күлә.) О елә дејәндә Мухтар да ордајды?

УЗАГДАН КӘЛӘН СӘС. Бабам 1914-чү илдә Кисловодска кәстирәһәтә кетмишди. Бир күн орда јадына һөвсан соғаны дүшмүшдү. Нөкәрини көндәрмишди ки, кедиб Бақыдан она бир кисә һөвсан соғаны кәтирсин. Нөкәр дә кедиб һөвсан соғаныны кәтирмишди... КИШИ. Һансы Мухтар?

АРВАД. Нечә јәни Һансы Мухтар? Халан оғлу дә!..

КИШИ. А-а-а!.. Дајан көрүм... Мухтар... Һә, ордајды.

АРВАД (күлүр). Инди јадына салыр о да о сөзләри?

КИШИ. Ким? Мухтар?

АРВАД. Һә дә.

КИШИ. Әшши, аллаһ билир ијирми илди, нечә илди өлүб кедиб Мухтар...

АРВАД. А-а-а...

БИРИНЧИ СӘРНИШИН (гатарын пәнчәрәсиндән ешијә бахыр). Буна бах е!.. Башыва дөнүм сәнин, белә дә зибиллик олар?! Буна бах е, һәр тәрәф зибил ичиндәди!.. Буралар күл-чичәјиди е, күл-чичәк! Бах, е!.. Бах, е бир!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам!

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Ај аллаһ, гурбан олум сәнә!.. «Илин-ајын бу вахтында хијарын килосу алты маната! Алты манат е!.. Көһнә пулла алтмыш манат! Јүз ијирмини бөл алтыја... Ики, о да кәшфыр. Ијирми! Мәним бир ајлыг маашым ијирми кило хијар елә-ир!

Гатар фит верир.

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Она бах е!.. Мазут! Тахта! Кағыз! Бах, е бир, бах!.. Бах!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам!

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Һәзрәт Аббаса анд олсун, памидорун килосу беш маната! Јемишин килосу дәрә маната! Картоф—ики манат!..

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Ит өлүсү! Сичовул өлүсү! Гарпыз га-гыт!..

НАДЕЖДА КРУПСКАЈА. Мән Иличи сеvirдим!..

Пауза.

АРВАД (күлә-күлә). Сәкинәјә даныш е, буну, Сәкинәјә! Онун кары вар белә сөһбәтләрә...

КИШИ. Сәкинә һансыды?

АРВАД. А-а-а!.. Сәнә нә олуб белә? Сәкинә дә! Бачын!

КИШИ. Әшши, Сәкинә нә вахтды кедиб...

АРВАД. Сәкинә? Һара кедиб?

КИШИ. Һагг дүнјасына. Өмрүнү бағышлајыб кедиб... Гәбринин һында... Онун гәбријиди? Һә дә, Сәкинәнин гәбријиди... Гәбринин һында бир нар ағачы әкмишдим, о да гурујуб...

АРВАД. Ния?
КИШИ. Нә билем?.. Бөйүдү... Јахшы бир ағач олду... Елө күл ачырды ки!.. Бир дөфө о гөдөр нар кәтирмишди ки!.. Хырда-хырда, гыпгырмызы... Јамаң хәзри эсди, һамысыны төкдү дибинә... Елө бил гыпгырмызы ган ағламышды, диб гыпгырмызы иди... Јахшы ағач олмушду...

АРВАД. Бәс нолду?
КИШИ. Вахт олмады дә... Вахтында сувармадыг... Үч-дөрә ил бундан габаг кетмишдим, көрдүм гурууб...

АРВАД. Мәним дә гәбримин јанында бир сөјүд әкмишдин...
КИШИ. Сәнинкиндәјди?
АРВАД. Һә, Амма өзүн әкмәмишдин, тапшырмышдын, әкмишдиләр.

КИШИ. Һә, јадыма кәлир. О да әнтигә бөјүмүшдү!..
АРВАД. О нолду?
КИШИ. Валлаһ, һеч билирәм ки?.. Кәрәк бир имкан тапым кедим баш чәким...

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Она бах е, велосипед туллајыблар! Көһнә ведрә! Гыр тияны! Ванна! Бах, е!..
ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам!
ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Киласын килосу сәккиз маната! Сәккиз, е!

Көһнә пулла сәксән манат! Вај сәнин...
БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Вај!.. Вај!.. Вај!.. О гарға өлүсүнә бах е!..
ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам.
АНАСТАС МИКОЈАН. Бақыда мәним адыма ајагтабы фабрики вар!

Гатар фит верир.

КИШИ. Дишләрим јадымдан чыхыб евдә галыб... Кечә елө нечә стәканын ичиндә суја гојуб јатмышам, елө дә галыб...

НАДЕЖДА КРУПСКАЈА. Мән Иличи сеvirдим!
АРВАД. Сәһәр дуранда чөрәк јемәмисән?
КИШИ. Сәһәр? Һеч јадымдады ки?.. Сәһәр дуранда көрдүм башымы агрыјыр.

УЗАГДАН КӘЛӘН СӘС. Бабам нөкәри көндәрәндән сонра, дөз-мәмишди, үрәји о гөдөр һөвсан соғаны истәмишди ки, нөкәрин гајытмағыны көзләмәмишди, өзү Бақыја кетмишди. Һөвсан соғаныны јејиб тәзәдән Кисловодска гајытмышды.

КИШИ. Дејәсән атдым.
АРВАД (күлүр). Сән елө әввәлдән чанынын гәдрини биләнсән!.. Нә атдын?
КИШИ. Нә билем? Бир-ики дәрман кечди әлимә, һеч бахмадым, уаду, кетди...

НИКИТА ХРУШШОВ (пычылаты илө). С-с-с... (Даһа да јавашдан.) Сталин... (һисс олунур ки, чох еһтијат едир.) Сталин... Сталин түрк шпигону иди...

АРВАД. Әләкбәрин гызыны вердиләр?
КИШИ. Бизим Әләкбәрин?
АРВАД. Һә.
КИШИ. Әһ!.. Әләкбәрин гызынын инди, бах, бу бојда нөвәси вар!..

АРВАД. Мәктәбә кедир?
КИШИ. Һеч хәбәрим јохду...
АРВАД (јенә күлүр). Онда о елө дејәндә... Онда сән Жданов рајонунда ишләјирдин дә?

КИШИ. Мүһарибә гуртарандан сонрајды дә, Ирандан гајытмышдым... Билмирәм, Ждановајдым, ја кәлимишдим Бақыја, Киров рајонуна? Јадыма кәлир... Амма Ирандан гајытмышдым...

АНАСТАС МИКОЈАН. Јашасын халгымызын сеvirмиси, досту-ва гардашымыз Николај Иванович Жево! Ура, јолдашлар!

Курултулу алгышлар. Гатар фит верир.

АРВАД (күлә-күлә). О сөзләри Сәфтәрә демисән?

КИШИ. Сәфтәр өлүб.

АРВАД. Фәрмана?

КИШИ. Өлүб?

АРВАД (елә һеј күлүр). Әминәјә?

КИШИ. Әшши, о лап чоҳдан өлүб!..

АРВАД. Әсәдуллаја?

КИШИ. Әсәдулла? О кимди елө?

МИХАИЛ ГОРБАЧОВ. Биз дүз јолдајыг, јолдашлар!

МИХАИЛ КАЛИНИН. Әјани тәблиғаты күчләндирмәк лазым-

БӘЛӘДЧИ (додагалты охуја-охуја).

Күчәләрә су сәпмишәм...

Јар кәләндә тоз олмасын...

Тинизи көстәрин! Товариши! Билеты!

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. О-о-о!.. Лифчик!.. Она бах е!.. Пакриш-Көһнә чајник!.. Гаршок!.. Ала билети. Вај сәни! Көһнә ди-Бах е!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам. Ала билети.

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Буде мәнимки, ала. Кечә јатым, сәһәр јайым, әјәр јалан дејирәм, һәмишә кедиб Тәзә базардан пәтәнәсинин килосуну бир маната алырдым! Бу күнүн ишы-кор бахым ки, килосу јетмиш гәпијә дә алмышам! Инди су он дөрд манатады!.. Бел он дөрдә, нечә еләјир? Һә? Нечә елә-Сәккиз кило! Мән бир ајлыг маашыма сәккиз кило пәтәнә ала-рам, вәссалам! Дај су ичмәјә дә пулум галмаз!..

КИШИ. Мәнимки безплатныды.

БӘЛӘДЧИ. Көстәр.

КИШИ. Ала.

БӘЛӘДЧИ. Бу нәди, а киши? Бу лотерејады!

КИШИ. Ала.

БӘЛӘДЧИ (додагалты охуја-охуја).

Күчәләрә су сәпмишәм...

Күчәләрә су сәпмишәм...

Јар кәләндә тоз олмасын...

Јар кәләндә тоз олмасын...

УЗАГДАН КӘЛӘН СӘС. Нөкәр кәлимишди Кисловодска, көрмүшдү бабам дөзмәјиб, өзү кедиб Бақыја. Нөкәр Һөвсан соғаныны өтүрүб тәзәдән гајытмышды Бақыја.

АРВАД. Әсәдулла дә!.. Сәнин достун јохујду, палковник!..

КИШИ. Јадыма кәлир... Кәрим дејирсән?

АРВАД. Кәрим јох е, Әсәдулла!.. Әсәдулла!

КИШИ. Јадыма кәлир... Амма Кәрим өлүб... Фәти дә өлүб...

Әлим дә өлүб... Фатма да... Сона да... О бири Ибраһим варыјды

стаг, о да өлүб... Дилшад өлүб... Әһмәд өлүб... О бири Әһмәд дә

... Солтан да... Фәрид дә... Фәридин оғлу да... Фазил дә өлүб...

... Әһмәд сәнә десин, Фәтулла да... Јадыва кәлир? Бығы салланырды

... Мәлик!.. Јох, бығы салланан Фәтулла дејилди, шеј иди, Мәлик!

... Мәлик дә өлүб... Бизим о испалком варыјды е, мүһарибә вахты мәнә

Һәмешә түтүн кәтирирди, Исмајылов, о да өлүб... Эләскәр дө... Брежнев дө өлдү... Хрушшов да... Андропов да... Косыкин дө... О бир синин ады нәјиди?... Шеј... Бу саат дејчәјәм!.. Шеј... Пелше! Пелше! өлүб...

Гатар фит верир.

НАДЕЖДА КРУПСКАЈА. Мән Иличи сеvirдим!..

АРВАД. Мејнә јахшы кәтирмишди бу ил?

КИШИ. һансы мејнә?

АРВАД. Гапынын ағзындакы дө...

КИШИ. О чохдан гурујуб кедиб...

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Вај!.. Вај!.. Вај!.. Алә, нәчисә бах е...

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам.

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Бүтүн гарпызлар зәһәрлиди! Јалан дејрәм, бах, бу електриканын алтында галым! Габаг хәстәјә гарпызлар зәһәрлиди! Јаландан телевизорда дејирләр ки, бүтүн гарпызлар зәһәрлиди! Јаланчанын атасына лә'нәт! Ај жохлајырлар, горхмајын, јејин! Јаланчынын атасына лә'нәт! Ај жохлајырлар а!.. Гур'ана анд олсун, Әтағанын чәдди гәним олсун мәнә әјә јалан дејирәм, јејирсән, өлдүрүр сәни! Өзү дө нечәјә? Килосу ил манат әлли гәпик!..

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. О-о-о!.. Ешшәк өлүсү!

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам.

АНДРЕЈ ВЫШИНСКИ. Јашасын Азәрбајчан Коммунист болшевикләр Партијасы!

Курултулу алгышлар.

Јашасын шанлы Бакы пролетариаты!

Курултулу алгышлар.

Онлар хошбәхт һәјат сүрүрләр, јолдашлар!

Курултулу алгышлар.

КИШИ. Лотарејаны гајтарды сәнә!

АРВАД. Билмирәм...

КИШИ. Индичә лотарејады дө, она вердијим, һә?

АРВАД. Мән һардан билим? (Күлүр.) Сән биләрсән... Сәни билмәдјин шеј вар?

КИШИ. Јохса ки, сән өвамсан?!

АРВАД (күлүр). Әлбәттә... Әвам олмасајдым башымы товалыб кедиб Әләшрәфин гызыла ешгибазлыг еләмәздин ки!

КИШИ. Па!.. Нә јахшы јадыма салдын ону! Дејирәм ахы, һә вахтды ки, нәји истәјирәм јадыма салам!.. Әнтигә комсомолчу ду!

АРВАД. Әләшрәф?

КИШИ. Јох, эшши!.. О халг дүшмәнијди!.. Гызы дејирәм. Әм комсомолчујду! Бәдәни дө агаппаг, өзү дө топ кими бәрк...

АРВАД. Ады Фирузәјди, һүснијәјди, нәјдисә, белә бир шејди...

КИШИ. һә, нәјсә, еләјди... Ә'лајды!..

АРВАД (күлүр). Ај сәни!.. Јаман шејсән! Јадына салыб индә сүмүјләрини гыздырырсан...

КИШИ (күлүр). һә...

УЗАГДАН КӘЛӘН СӘС. Нөкәр кәлиб Бақыда көрмүшдү ки бабам гајыдыб Кисловодска. Тәзәдән һөвсан соғаныла долу һәмшә кисәни белинә шәллијиб јола дүшмүшдү Кисловодска.

БӘЛӘДЧИ (додагалты охуја-охуја)

Күчәләрә су сәпмишәм...

Анчаг мәним фикримчә ијirmi сәккизинчи гурултај әлдәгајырма бир шејди. Она тарихи гурултај демәк олмаз!

Јар кәләндә тоз олмасын...

Беч чүрә тарихи гурултај демәк олмаз!

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Јумурта габыгы!.. Вај, өзү дө көр нә гәдәр!.. Памидор жешији!.. Көһнә ајагтабы!.. Бир-ики-үч-дөрд-беш-алты-еәдди... Көр нә гәдәр!.. Бах е!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам.

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Вај!.. Вај!.. Вај!.. Андроповун шәкли!.. ССРИ бајрагы!.. Суслов!.. Пај атонан!.. Алә, көр нә гәдәр Брежнев вар е!.. Алә, бир бах е!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам!

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Анамын гәбри һаггы, јејидим чөрәк мәнә барам олсун, әјәр јалан дејирәм, чижәләк дө һамсы зәһәрди! Инди ушага чижәләк верирсән, јејиб өлүр!

НАДЕЖДА КРУПСКАЈА. Мән Иличи сеvirдим!..

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Эт талоннан!.. Јаг талоннан!.. Гурбага талоннан!..

НАДЕЖДА КРУПСКАЈА. Мән Иличи сеvirдим!

АРВАД (күлүр). Онда бәс сәнә елә дејәндә, сән нә дедин? КИШИ. Мән? Бәс бајаг демәдим сәнә?

АРВАД. Јох...

КИШИ (угунуб кедир). Дедим ки... Дедим ки...

Гатар фит верир.

УЗАГДАН КӘЛӘН СӘС. Кисловодскада јагышлар башламышды. Бабам дарыхмышды. Тапшырмышды, пал-палтарыны јыгышдырмышдылар, чамаданларыны габламышдылар, гајыдыб чыхыб кетмишди Бақыда евләрина.

АРВАД (күлә-күлә). Әнтигә демисән е!..

КИШИ (угуна-угуна). һә!..

АРВАД. Әлисәтара да бир дәфә бир силлә вурдун е?

КИШИ. Әлисәттар?

АРВАД. Онда сәнин мавинин иди...

КИШИ. һә-һә!.. Мән она силлә вурдум?

АРВАД. Бәс ким?

КИШИ. Дејәсән ахы о мәнә силлә вурду?

АРВАД. Билмирәм...

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Алә, бах е!.. Вај!.. Вај!.. Вај!.. Чин!.. Шејтан!.. Гүлјабаны!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам.

БИРИНЧИ СӘРНИШИН. Дев!.. Ифритә!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам!

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН. Әдә дө јағын килосу он беш маната-ды!.. Јалан дејирәм, бах, бу електрикка үстүмдән кечсин!..

БӘЛӘДЧИ. Аз галыб а, аз галыб Бузовнаја! Јар кәләндә тоз олмасын...

УЗАГДАН КӘЛӘН СӘС (тәләсик). Нөкәр кәлишди Кисловодска, көрмүшдү ки, бабам көчүб кедиб Бақыја. О бир кисә һөвсан соғаны ки, варыјды, ону көтүрүб тәзәдән дөнүмүшдү кери.

КИШИ (тәләсик). Гајтарды мәним лотарејамы?

АРВАД. Билмирәм...

КИШИ. Гој бир бахым...

УЗАГДАН КЭЛЭН СӨС (тэләсик). Нөкәр Бақыда бахыб көрмүшүң ки, һәм бир кисә һөвсан соғаны хараб олуб!.. Чүрүјүбі!..

НАДЕЖДА КРУПСКАЈА. Мән Иличи сеvirдим!

ҮЧҮНЧҮ СӘРНИШИН (тэләсик). Чолпаны бири базарда ики мән натајды! Икисини үч маната да алмышам! Элинин гылынчы белим бир вурсун, јалан дејирәм! Инди бири ијirmi манатады! Көһнә пулаа ики јүз маната! Алты, о да сыфыр. Мән маашыма алты дәнә чолпа ала биләрәм! Вәссалам! Дај көрөк чөрөк дә јемәјим, су да ичмәјим!

БИРИНЧИ СӘРНИШИН (гышгыра-гышгыра). Алә, мән бурда гаалдым ки!.. Мән гаалдым бу зибиллијин ичиндә ки!.. Мәнә бах!.. Кетмә!.. ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам.

УЗАГДАН КЭЛЭН СӨС (тэләсик). Бабам түпүрүб нөкәрин сифәтинә. Дејиб, мајмаг оғлу, мајмаг!

КИШИ (һәјәчанла). Һаны бәс? Һаны лотарејам?

БИРИНЧИ СӘРНИШИН (гышгыра-гышгыра). Кетмә!.. Кетмә!.. Мәнә бах!..

ИКИНЧИ СӘРНИШИН. Бахмырам!

МИХАИЛ ГОРБАЧОВ (тэләсик). Биз дүз јолдајыг, јолдашлар!

КАРЛ МАРКС (тэләсик). Бүтүн өлкәләрин пролетариаты, бирләшин!

БЭЛӘДЧИ (додагалты тэләсик охуја-охуја).

Күчәләрә су сәпмишәм...

Күчәләрә су сәпмишәм...

Јар кәләндә тоз олмасын...

Јар кәләндә тоз олмасын...

Гатар фит верә-верә кедир.

1990, август

Зугулба

МЕЪМАНХАНА НӨМРЭСИНДӘ КӨРҮШ

(АБСУРА)

БИРИНЧИ ГОНАГ (ачарла сол тәрәфдәки гапыны ачыб ичәри кирир вә дахили бир раһатлыгла дәриндән нәфәс алыр). Сағ олсун ики шүшә Көнчә конјаки!.. Јашасын е, јашасын!.. Вар олсун!.. (Элиндәки портфели креслонун үстүнә атыр, плашыны чыхарыр.) Дүздү, о ики конјаки јухарыла версәјдим, ишимә јарајарды, амма ејби јох!.. Јарајыр јарасын, јарамыр, чәһәннәмә јарасын! Бәсди да е, бәсди! Чана јығылмышам! Бәсди! (Плашы да о бири креслонун үстүнә атыр, шлајпаны да чыхарыб ора тулазлајыр.) Азадлыг! Азадлыг!.. Истираһәт!.. Бу күн бурдан чыхды јохду! Нечәди саат? (Ири чиб саатыны жилетин чибиндән чыхарыб бахыр.) Он бир. Гој көзлә синләр!.. Нә дејирләр, гој десинләр сабаһ! Бу күн идәрәјә кетмәк јох е, һеч күчәјә чыхды да јохду! Үч күн вар һәлә ирәлидә, бәс еләјәр... Јемәји дә дејәчәјәм бура кәтирсинләр! (Отағы нәзәрдән кечирир.) Өмүрүмдә белә кенишлијим, белә раһатлығым, сакитлијим олмајыб. Нә ушағларын чығыр-бағыры, нә дә таныш-билишин телефон зәнки!.. Ај нә билим, орасы елә олду, бурасы белә олду... Бу күнү анча е өзүм үчүн јашајырам, вәссалам!.. О ики конјака ки, дүзәлтдиләр

Мәнимчүн бу нөмрәни, валлаһ һалаллары олсун! Рүшвәтин дә өз көзәллији вар!.. Азадлыг вә истираһәт, вәссалам! Е'замијәттин зир-зибили сабаһдан башлајыр! Программымыз белә мүүјән еләдик, әзиз дост! (Атылыб диванда отурур, голларыны кениш ачыр, ајағларыны халчанын үстүнә узадыр.) Бах, белә! Өлмәк, өлмәкди, хырылдамаг нә демәкди? Дејәчәјәм јемәклә, өзүмә дә бир дәнә драг кәтирсинләр! Леј-пеј, Бомбеј!.. Јох, дејәчәјәм конјақ кәтирсинләр! Мәндән артыгды конјақ ичәнләр? (Јенә диггәтлә отағы нәзәрдән кечирир, сонра көзү сағ тәрәфдәки о бири отағын гапысына саташыр.) Гој бир ора да бахым, әзиз дост! Бура гонаг отағы, ора да јатаг отағы, дај нә истәјирсән, ај залым! (Ајаға галхыр вә бу заман јатаг отағындан өскүрәк сәси ешидилер.) Бу нәди? (Тәәччүблә.) Орда адам вар дејәсән... Бәс дедиләр ки, бошду, мән төк галачам бурда?.. Ики јерин пуауну алдылар мәндән... Јахынлашыб јатаг отағынын гапысыны ачыр вә даһа артыг тәәччүблә.) Салам...

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Салам! Салам! Бағышлајын, сиз аллаһ! Бу саат!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Сиз дә бурда галырсыз?

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Јох! Јох! Мәним вахтым битиб даһа! Индичә гајытдым ки, чәтири көтүрүм. Јадымдан чыхыб галмышды бурда. Јахшы ки, күчәдә јағыш јағыр, јадыма дүшдү...

БИРИНЧИ ГОНАГ (тәәччүблә пәнчәрәдән күчәјә тәрәф бахыр). Јағыш јағыр?

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Һә! Јағышла да ки, мәним һеч арам јохду. (Өскүрүр.) Онсуз да сојугламышам. Бу саат... Бүдә, бу да чәтир. (Јатаг отағындан чыхыр, элиндә гара чәтир.) Салам!.. (Элини узадыр.)

БИРИНЧИ ГОНАГ (әл тутушур). Салам!..

ИКИНЧИ ГОНАГ. Нечәсиз?

БИРИНЧИ ГОНАГ. Чох сағ олун...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бағышлајын сиз аллаһ!.. Мане олдум сизә, истираһәтинизи поздум!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Ејби јох...

ИКИНЧИ ГОНАГ (өскүрүр, сонра әјниндәки ағ плашын бојуну тәддир, башындакы боз шлајпаны дүзәлдир, элиндәки гәһвәји портфели јерә гојуб чәтири ачыб јохлајыр). Јахшы ачылды... һәрдән тутмасы вар ахы, тутанда галырам јагынын алтында. Өзүм дә ки, сојугламышам. (Чәтири бағлајыб голтуғуна вурур, портфели көтүрүр.) Мән сизә јахшы истираһәт арзу едирәм!

БИРИНЧИ ГОНАГ. Чох сағ олун!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Ишиниз аванд олсун!

БИРИНЧИ ГОНАГ. Чох сағ олун.

ИКИНЧИ ГОНАГ. Јахшы нөмрәди, сују да јахшы кәлир, туаләти дә јахшы ишләјир!.. Дүз үч күн гаалдым бурда!.. Разы кедирәм!.. Арзу едирәм ки, сиз дә разы кедәсиз!

БИРИНЧИ ГОНАГ. Чох сағ олун...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бир даһа үзр истәјирәм, нараһат еләдим...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Ејби јохду...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Сағ олун!

БИРИНЧИ ГОНАГ. Сағ олун...

Икинчи гонаг ити адымларда отадан чыхыр. Биринчи гонаг үн ардынча ачарла гапыны бағлајыр.

БИРИНЧИ ГОНАГ (јенә дә кәлиб өзүнү диванын үстүнә салыр, голларыны кениш ачыб ајағларыны узадыр.) Гәрибә типди... Эшши, һәрә бир чүрә типди дә... Бири еләди, бири беләди... Амма нечә кәлиб кириб бура, һеч хәбәрим олмајыб?.. Јәгин мәндән әввәл кәлиб... Мәндән әввәл нечә кәлә биләр? Гапыны ачарла өзүм ачдым ки?.. Мәнә исә!.. (Үрәкдән көрнәшир.) Кедим бир аз узыным, сонра дурум јемәк

сифариш еләјим. Лей-пей-Бомбеј!.. Бәлкә Натигә дә зәнк еләјим? Кәлсин, бир јердә јејиб-ичәк, һә, әзиз дост? Јох... Тәк олмаг иста-јирәм... Бәлкә Офелјаја зәнк еләјим, дә'вәт еләјим кәлсин, отуруб чаванлығымызы јада салаг? Јох, лазым дејил... Азадлыг вә истираһәт!..

Бу вахт јатаг отағында јенә өскүрәк сәси ешидилир вә Биринчи гонаг диванын үстүндә өзүнү јығышдырыб һејрәтлә јатаг отағының ачыг галмыш гапысына тәрәф бахыр.

БИРИНЧИ ГОНАГ. Бу нәди? Јенә адам вар орда? (Галхыб јатаг отағының гапысына јахынлашыр.) Сиз... Сиз јенә бурдасыз?

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Мән? Һә... Чох үзр иста-јирәм сиздән!.. Јадымдан чыхыб, чәтир галыб бурда... Јахшы ки, јағыш јағыр күчәдә, јадыма дүшдү!.. Бу саат!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Бура бахын, сиз... сиз мәни әлә салмысыз?!

ИКИНЧИ ГОНАГ (әлиндә гара чәтир јатаг отағындан чыхыр). Мән? (Тәәччүблә.) Салам!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Нә салам? Әлә салмысыз?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Мәни дејирсиз?

БИРИНЧИ ГОНАГ. Бәли, сиз! Сизи дејирәм!..

ИКИНЧИ ГОНАГ (ејни тәәччүблә). Баша дүшмүрәм?..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Мән сизи баша дүшмүрәм! Нечә кәлдиз бура?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Чәтир јаддан чыхмышды, кәлдим көтүрүм!..

Сиздән дә мин дөфә үзр истајирәм ки, нараһат етдим. Бағышлајын! Бу саат кедирәм. (Өскүрүр.) Чәтирсиз мәним ишим фырыг олур... (Әлиндәки гәһвәји чантаны јерә гојуб чәтири ачыр.) Аллаһа шүкүр! Јахшы ачылдыр... Бунуң тутмасы вар, бир дә көрдүн ки, шыдырғы јағышды, амма ачылмыр ки, ачылмыр!.. Нә исә... Мән бир даһа сиздән үзр истајирәм. Арзу еләјирәм ки, јахшыча истираһәт едәсиз бурда!.. Јахшы да нөмрәди! Сују да јахшы кәлир, бирчә туалети јахшы ишләмир!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Јахшы ишләмир?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Һә, јахшы ишләмир... Бакыды дә, кәрәк һәр шејин бир әммасы ола!.. Амма ејби јох, ведрә вар орда, сују долдуруб төкүрсән...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Бәс дејирдиз туалет јахшы ишләјир?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Мән?

БИРИНЧИ ГОНАГ. Бәли, сиз.

ИКИНЧИ ГОНАГ. Нә данышырсыз? Дүз үч күндү бурда дава едирәм ки, кәлин дүзәлдин туалети, кәлмирләр ки, кәлмирләр! Фи-кир вермәјин. (Чәтири бағлајыб голтуғуна вурур.) Мәним бир принципим вар: о шеј ки, сәндән асылы дејил, кәрәк о барәдә фикирләшмәјәсән! Дедим, кәлмәдиләр! Јенә дедим, кәлиб, дүзәлтмәдиләр! Бир дә дедим, еләмәдиләр! Вәссалам! Мән дә фикир вер-мирәм? Мән фикир вермәклә, әсәбиләшмәклә, өзүмә дәрә еләмәклә дүзәләнди? Өлүм дә белә!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Нә өлүм?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Өлүм дә, өлүм! Өлүм барәдә дә фикирләш-мирәм! Мәннән ки, бир шеј асылы дејил! Онсуз да һамы өлүб, мән дә өләчәјәм, мөндән сонра да һамы өләчәк! Мән фикирләшмәклә, һәмишә дири галачағам? (Өскүрүр.) Бу дөфә дејәсән јаман сојугла-мышам! Арвадым нечә хәстәләнир хәстәләнсин, икичә күндән сонра сағалыр. Амма мән ки, хәстәләндим һа, чәкәчәк бир ај, ики ај... Нә исә... Артыг дәрәчәдә үзр истајирәм сиздән! Тәәссүф ки, көрүшү-мүз белә ајагустү олду... Нә етмәк олар?.. Дүнјанын ән вәфасыз јери мейманханады... Саламат галын!

БИРИНЧИ ГОНАГ (көнүлсүз). Сағ олун...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бу нөмрәдә сизә јахшы күнләр арзулајырам.

БИРИНЧИ ГОНАГ (көнүлсүз). Чох сағ олун... Кедирсиз дә?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бәс нә едирәм, әлбәттә, кедирәм!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Чәтириниз јаддан чыхмајыб ки?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Чәтирим? Бүдә, голтуғумда!

БИРИНЧИ ГОНАГ. Јахшы јол!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Саламат галын!

Икинчи гонаг отагдан чыхыр. Биринчи гонаг гапыны онун ардын-а чарла бағлајыр.

БИРИНЧИ ГОНАГ. Бах, бу да ачар! (Сыхыр.) Белә! Гуртардыг сәнинлә! (Кәлиб диванда отурур.) Чох гәрибә типди! Ики дәнә чәтир кәздирир? Бәс нечә кәлиб кирди бура тәзәдән? Гәрибәди... Бәлкә о бири отагда башга гапы да вар? (Галхыб јатаг отағына чәтир вә орадан сәси кәлир.) Јох, башга гапы-зад јохду бур-... Бу чарпајы... Бу долаб... Бу күзкү... Јох, балам, башга гапы јохду бурда!.. Чох гәрибәди... (Гонаг отағына кәлир.)

Амма бир шеји дүз дејирди ки, кәрәк бејинни горујусан... Фи-кирләшмәјәсән дә кәрәк һәр шеји... (Нәбзини тутур.) Бир чох вурур дејәсән. (Пәнчәрәјә јахынлашыб дигтәтлә ашағы бахыр.) Валлаһ, мән јағыш-зад көрмүрәм... Гәрибәди... Каһ елә дејир, каһ белә дејир... Каһ дејир ки, туалет ишләјир, каһ елә дејир ки, ишләмир... Валлаһ, дәли шејтан дејир, дур көтүр портфелини, кет идәрәјә, ишини-күчүнү көр!.. Нә азадлыгбазлыгыды? Нә истираһәтбазлыгыды? Нијә е, нијә? Неч һара кетмирәм? Бу күн бурдан чыхды јохду! Отур, истираһәтинлә мәшгул ол! Типин бирин-етрү өзүндән чыхачагсан? (Бәркдән.) Еј, јохсан ки, даһа? Неч етим јохду ки?! Инди исә кәл, кәл јандыр телевизору, бах, белә, инди дә кәл отур диванда, бах белә, әзиз дост, јаддан чыхар һәр шеји...

ТЕЛЕВИЗОРУН СӘСИ.... Чаушеску фашист режими јаратмышды. Салаг ајаға галхды вә Чаушеску режимини тармар етди. Халгын тәзәби...

БИРИНЧИ ГОНАГ (галхыб телевизору сөндүрүр). Бу дүнја нијә белә икиүзлү гурулуб, ај аллаһ! Дүнөнәчән Чаушескула чичи-ба-ғышдылар: товариш Чаушеску!.. Товариш Чаушеску!.. Көрүшәндә тчағлашыб өпүшүрдүләр!.. Инди дә олуб фашист режими!.. Елә фашистләрин өзләријлә бир вахт чичи-бачы олмамышдылар? Нә исә, әзиз дост! Бу дүнјанын ишләрини сән дүзәлдәчәксән? Учундан отуб учузулуғуна кетмә? (Диванда узаныр.) Бах, белә!.. Көзүнү ај јум, динчәл... Мүркүлә... Мүркүлә...

Бирдән јатаг отағындан өскүрәк сәси кәлир вә Биринчи гонаг ериндән сычрајыб ајаға галхыр.

БИРИНЧИ ГОНАГ (гышгырыр). Кимди? Кимди орда?

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы ардындан). Бағышлајын! Мин дөфә, шалон дөфә үзр истајирәм сиздән!

БИРИНЧИ ГОНАГ. Сизсиз јенә?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бу саат!.. Бу саат кедирәм!.. Бу зәһримар чәтир јадымдан чыхыб галыб бурда! Һәмишә кәрәк бир шеј олсун ки, чамаеты нараһат еләјим!.. Арвадым јүз дөфә дејиб мәнә ки, тушун башында олсун!.. Бағышлајын, сиз аллаһ! Бу саат кедирәм...

БИРИНЧИ ГОНАГ (сурәтлә јатаг отағына гачыр вә сәси ора-дан кәлир). Сиз һардан кирдиз бура? Һардан?

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Салам!.. Нә олуб сизә?

БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Һардан кәлдиз? Һардан кәлдиз?

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Нә олуб сизә? Сакит олун!

БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Аһа, бурдан кәлмисиз!

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Сакит олун, чаным!..

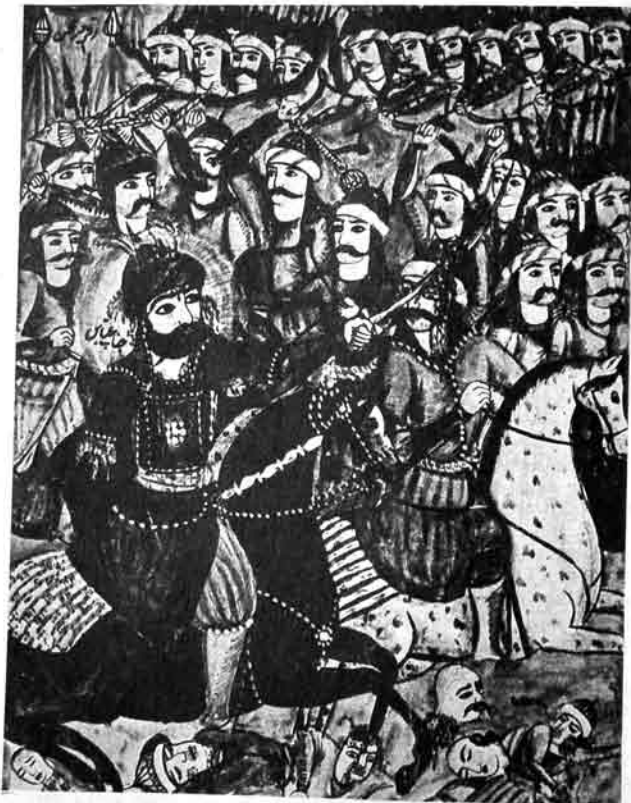
БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Бах, бурдан!

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Нә едирсиз?

БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Шкафы нијә јериндән кәчирсиз?

БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Гапы шкафын архасын-ды! Ордан кәлмисиз!..

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Јаваш олун...
 БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Чәкилин!..
 ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Нә олуб ахы сизә?
 БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Өзүңүз билирсиз!
 ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Мән?
 БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Бәли, сиз!
 ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Устүңүзә дүшәр!..
 БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Гој дүшсүн! Ордады гапы!
 ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Нә гапы? Һансы гапы?
 БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан күчәнә-күчәнә). Өзүңүз
 билирсиз һансы гапы!..
 ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан) Мән? Мән билирәм?
 БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан күчәнә-күчәнә). Бәли, сиз!
 Сизин... сизин кәлдиңиз... гапы!..
 ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Һаны гапы? Һаны?
 БИРИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Бурда да жохду... Бәс
 сиз һардан кәлдиң бура?
 ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Чаным, сакит олун!.. Мән
 оғрујам бәјәм шкафын далындан кирим ичәри? Әсәб галмајыб

АББАСЫН ДӨЛҮШӘКЕТМӘСИ
 («Бәхр-ул хәзан»ын әлјазмасындан, 1864)

ддамларда!.. Билирсиз нијә? Она көрә ки, һамы бир-биринин әсә-
 биләә ојнајыр!..

Бир әлиндә гара чәтир, о бири әлиндә гәһвәји портфел тутмуш
 Икинчи гонаг, онун ардынча да тәрин ичиндә гызарыб-пөртмүш
 Биринчи гонаг отағына кирирләр.

БИРИНЧИ ГОНАГ. Ачын портфели!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Нә?

БИРИНЧИ ГОНАГ. Дејирәм, ачын портфели!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Гулдура охшамырсыз ахы сиз?!
 БИРИНЧИ ГОНАГ. Бәсдириң! Ачын, дедим сизә, портфели!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Мән гулдура охшајырам? Дејирсиз бәлкә сизин
 вәјинизисә көтүрмүшәм?

БИРИНЧИ ГОНАГ (гышгырыр). Ачын!

ИКИНЧИ ГОНАГ (өскүрүр). Ачын, дејирсиз, ачым дә... Ба-
 хын, бу бир кирли көјнәк... Бу икинчи кирли көјнәк... Кејим әјнимә,
 тохса инанырсыз ки, мәнимкиләрдә?..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Аз данышын!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Јаман кобудсуз!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Көстәрин!..

МӘШҺУР КУР ЈҮРҮШДӘ
 («Бәхр-ул-хәзан»ын әлјазмасындан, 1864)

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бах, бу бир кирли дэжишэк... Бу дэсма... Бу үзгырхан... Бу сабун... Дүздү, инди сабун тапылмыр, амма инанын ки, алдатмырам, сабунду, истэјирсиз, эл-үзүнүзү јујун, бахын...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Басдириң!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Һә, инди нә истэјирсиз? Көрүрсүз, дај бир ше јохду бунун ичиндә...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Бәс чәтирләр һаны?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Һансы чәтирләр? Бүдә чәтир!

БИРИНЧИ ГОНАГ. Јох, ону демирәм! О бириләр һаны? Бајә көтүрдүкләриниз?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Чаным, мөним бирчә дәнә чәтирим вар, ону да тутмасы вар: бир дә көрүрсән ки, шыдырғы јағыш јағыр, буну да тутмасы тутуб, ачылмыр ки, ачылмыр!.. Гој бир бахым көрүм. (Чәтири ачыр, елә бил јағыш јағыр, башынын үстүнә тутур.) Көрүрсүң инди лазым дејил, амма ачылыр! Дүнјанын бүтүн ишләри беләчә тәрси-мәссәбди! (Өскүрүр.) Јаман сојугламышам. Буну да бурда јаддан чыхармышдым. Јахшы ки, күчәдә...

БИРИНЧИ ГОНАГ (онун сөзүнү кәсир). ... јағыш јағырды, чәтир јадыныза дүшдү...

ИКИНЧИ ГОНАГ (тәәччүблә). Доғрудур... Нә билдиз?

БИРИНЧИ ГОНАГ. Арвадыңыз да хәстәләнәндә ики күндән сонра сағалыр!.. Амма сиз хәстәләнәндә ики ај чәкир!..

ИКИНЧИ ГОНАГ (тәәччүбдән мат галыб). Бунлары сиз һарда билирсиз?

БИРИНЧИ ГОНАГ (ејни һиддәтлә). Буранын туалети дә каһ ишләјир, каһ ишләмир!..

ИКИНЧИ ГОНАГ. Доғрудур! Нә билдиз (Жилетин чибиндән чыхардыгы ири саата бахыр.) Нә јахшы вахт тапыб кетмисиз туалети!.. Мән һеч он дәгигә дејил ки, бошалтмышам бу нөмрәни...

БИРИНЧИ ГОНАГ (гышгырыр). Әлә салмысыз мәни? Сорушурам сиздән! Әлә салмысыз мәни?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Сакит олун, чаным, сакит олун!.. Өзүнүзү үзмәјин!.. Мән бу саат кедирәм... (чәтири бағлајыб голтуғуна вурур.) Бу саат...

Јорулмуш вә әлдән дүшмүш Биринчи гонаг тагәтсиз һалда диванда отурур. Икинчи гонаг отағын ортасындакы бош мизә бахыб күлүмсәјир.

ИКИНЧИ ГОНАГ. Доғрусү, елә биалрдим ки, отурур ичирсиз... (һаваны ијләјир). Јох, ички ији кәлмир... Иј јајынмаз мөним бурнудан! Ичәмемисиз, јахшы еләмисиз. Ички бәдәнин атасыны јандырыр, доғрудан да чох зијанлы шејдир... (Өскүрүр.) Мән дә ки, хәстәләнмишәм...

БИРИНЧИ ГОНАГ (јаващдан). Демисиз, билирәм...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Гојун сизә бир мәсләһәт верим: буранын беләлијинә бахмајын, кечәләр сојуг олур. Ики адјал салын үстүнүзә.

БИРИНЧИ ГОНАГ (биканә). Јахшы...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Јаз вахтынын сојугдәјмәси пис шејди. (Өскүрүр.) Өзүнүзү горујун.

БИРИНЧИ ГОНАГ (ејни руһ дүшкүнлүјү илә). Јахшы...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Ди саламат галын! Бир даһа үзр истэјирәм сиздән ки, нараһат еләдим... Бағышлајын...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Сиз һардан кәлдиз?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Һә?

БИРИНЧИ ГОНАГ (гышгырыр). Һардан кәлдиз сиз? Һардан кирдиз ичәри?

Пауза.

ИКИНЧИ ГОНАГ. Сиз чох јорғунсуз... Динчәлмәк лазымды...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Кедирсиз?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бәли, кедирәм, әлбәттә!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Һәмишәлик кедирсиз?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Нечә јә'ни «Һәмишәлик кедирсиз»

БИРИНЧИ ГОНАГ. Дејирәм даһа көрүшмәјәчәјик ки?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Дағ даға раст кәлмәз, адам адама раст кәләр, дејибләр. Ким билир?..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Јох, сорушурам, даһа бу күн бура гајыт-мајачагысыз ки?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Јох, чаным... Чәтири дә көтүрдүм, дај бурда нә ишим вар мөним? Үч күндү бурдајам, вахтым битиб, евә гајыдырам... Билирсиз, әслинә бахсаз, мән ев адамыјам. Имканым олса һеч вахт евдән чыхмарам. Өзүм дә ки, хәстәләнмишәм...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Демәли кедирсиз?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Әлбәттә!..

БИРИНЧИ ГОНАГ. Даһа кери гајытмајачагысыз?

ИКИНЧИ ГОНАГ (тәәччүблә). Јох...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Чәтири дә көтүрмүсүз?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бүдә...

БИРИНЧИ ГОНАГ. Дај һеч нәјиниз галмајыб бурда?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Нәјим варды ки, нәјим дә галсын. Көрмәдиз? Көтүрмүшәм һәр шеји.

БИРИНЧИ ГОНАГ. Онда сөз верин мәнә.

ИКИНЧИ ГОНАГ. Һә сөз?

БИРИНЧИ ГОНАГ. Сөз верин ки, даһа кери гајыдыб о отаға кирмәјәчәксиз!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Чаным, мөним бурда дај нә ишим вар ки?..

БИРИНЧИ ГОНАГ (гышгырыр). Сөз верин!

ИКИНЧИ ГОНАГ. Сиз доғрудан, чох јорулмусуз... Бағышлајын ки, нараһат етдим!.. Сағ олун... (Сол тәрәфдәки гапыја тәрәф кедир.)

БИРИНЧИ ГОНАГ (галхыб онун ардынча кедир). Сиздә икинчи ачар јохду ки?

ИКИНЧИ ГОНАГ (ачыглы). Сиз мәни ким һесаб еләјирсиз?

БИРИНЧИ ГОНАГ. Сорушурам: икинчи ачар вар сиздә, јохса јох?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бир ачарыјды мәндә, гајтармышам нөвбәтчијә, о да јәгин ки, вериб сизә. (гапыдакы ачары көстәрир.) Бүдә, бу да һәмин ачар! Башга ачар мөним нәјимә лазымды? Кечә кәлиб өлдүрәчәјәм сизи?

БИРИНЧИ ГОНАГ (сәси титрәјир). Һә?

ИКИНЧИ ГОНАГ. Дејирәм нәјимә лазымды икинчи ачар? Кечә кәлиб башынызы кәсәчәјәм бәјәм?

БИРИНЧИ ГОНАГ (титрәк сәслә гышгырыр). Бу нә сөзләрди дејирсиз? Нечә јә'ни кечә кәлиб башынызы кәсмәјәчәјәм? (Ики әлилә дә боғазындан јапышыр, елә бил ки, бычагдан горуңур.)

ИКИНЧИ ГОНАГ. Бәс нә дејим? (Күлүмсәјир.) Дејим ки, кәлиб кәсәчәјәм?

БИРИНЧИ ГОНАГ (пычылтыла). Јох...

ИКИНЧИ ГОНАГ. Сағ олун. (Гапыны ардыҗа чырпыб кедир.)

БИРИНЧИ ГОНАГ (гапыны ачарла бағлајарағ). Бах, бағладым!.. Бағладым һә!.. Гој чыхарым бурдан. (Ачары гапыдан чыхарыб отағда мизин үстүнә гојур.) Бу да белә!..

Пауза.

Һеч нә баша дүшә билмирәм!.. Сакит ол, сакит ол, әзиз дост... Бир дә көрүрсән елә бир садә шеј чыхды ортаја ки, һеч она фикир вермәмисән, һеч ағына кәлмәјиб, амма о саат да бүтүн мүрәккәб һадисәләри изаһ едир... Инди исә сакит ол... Нә вар ки, вәлаһа шүкүр, сағ-саламатсан, һеч бир шеј олмајыб... Һәјәчанлан-

маг лазым дежил... Һәр шејин изаһы вар, бунун да изаһы олачаг, онда өзүнүн дә күлмәјин тутачаг!.. Сакит ол вә кет, узан, јат. Бах, һәр тәрәф сакитликди... Даһа һеч ким кәлмәјәчәк... О бири отаг да бом-бошду... (Кедеб саг тәрәфдә јатаг отагынын ачыг гапысы ағзында дајаныр.) Көрүрсән ки, һеч ким јохду!.. (Гышгырыр.) Еј, бир адам вар бурда? Көрүрсән ки, јохду һеч ким! Сакит ол, кет, узан!.. (Диванда узаныр.) Бах, белә... Амма... Һеч бир амма јохду!.. Вәссалам! Гој телевизор јандырым. (Галхыб телевизор јандырыр.)

ТЕЛЕВИЗОРУН СӘСИ. ...Низами адына колхозун эмәкчиләрә һејвандарлыг саһсиндә бөјүк мүвәффәғијјәтләр газанмышлар. Инди ки демократија вә ашкарлыг дөврүндә онлар даһа бөјүк һөвәслә чалышырлар. Өз фикирләрини ачыг демәкдән чәкинмирләр. Инди пәјурализм вахтыдыр. Буна көрә дә...

БИРИНЧИ ГОНАГ (телевизору сөндүрәрәк). Көрүрсән ки, пәјурализм вахтыдыр! Демократијадыр! Ашкарлыгдыр! Сән дә башламысың ки, о һардан кәлди, нечә кәлди, нијә кәлди, дај нә билим, һәј, (Дајаныб гулаг асыр.)

Пауза.

Нәди, үрәјин сәксәкәдәди? (Гулаг асыр.)

Пауза.

Сакитликди... (Жилетинин чибиндән ири саатыны чыхарып бахыр.) Саат он икијә галыр... Кет, бир аз узан, динчәл... Сонра да Офелјаја зәнк еләјәрсән. Јох, Офелја лазым дежил, Натигә зәнк еләјиб чагырарам. Әшши, тәк отуруб нејләјәчәјәм бурда? Гој кәлсин, бир јердә отуруб чәрәк јејәк, бир аз ичәк, дәрдләшәк... Сонра, о кејәндән сонра, бәлкә Офелјаја да зәнк еләдим... Бахарыг.. (Диггәтлә гулаг асыр.)

Пауза.

Нә сарыны удмусан? Архајын ол, сакитликди... (Диванда отуруб дүнјада о гәдәр гәрибә ишләр олур ки... Елә о Натигин өзү данышыр ки, бир дәфә... (Сөзүнү јарымчыг кәсир.) О нә сәсди елә?

Јатаг отагындан өскүрәк сәси кәлир. Биринчи гонаг дивандан галхыб дәһшәтлә јатаг отагына тәрәф баха-баха архаја аддымлајыр вә кәлиб күрәјини сол тәрәфдәки гапыја сөјкәјәрәк дајаныр. Јатаг отагындан јенә өскүрәк сәси кәлир.

БИРИНЧИ ГОНАГ (боғуг сәслә). Кимди орда? (Ики әлилә дә боғазыны тутур.) Кимди? Кимди орда?

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Бағышлајын!.. Мин дәфә милјон дәфә үзр истәјирәм сиздән...

Биринчи гонаг әлләри боғазында донуб галыб.

ИКИНЧИ ГОНАГ (гапы архасындан). Чәтирим јадымдан чыхып галыб бурда, зәһримар!.. Һәмишә көрәк бир шеј чыхсын дә!.. (Өскүрүр.) Бу саат!.. Бу саат кедирәм!..

Ишиг сонур.

30 апрел 1990

ОРДЕНЛИ ЈАЗЫЧЫ ИЛӘ КӨРҮШ

(ФАРС-НОВЕЛЛА)

ИШТИРАК ЕДИРЛӘР:

Чәфәр Ага — 48 јашында, такси сүрүчүсү, тәхәллүсү: «Такси Чәфәр», орта бөјлү, арыг, гышгыранда назик боғазынын дамарлары иштир, һеч бир ордени вә медалы јохдур. Бөјүк Вәтән мұһарибәсинин иштиракчысыдыр вә ондан сорушанда ки, о бөјдә мұһарибәдән кәлмисән, бирчә дәнә медалын да јохдур, белә чаваб верир ки, чанымы саламат кәтирмишәм, медалдан аздыр? Мәс'удијјәтсиз адамдыр.

Јолдаш Кәримзадә — 50 јашында, рајон партија комитәсинин биринчи катиби, тәхәллүсү: «Киши», орта бөјлү, һәддән артыг көк вә бу чүр көк олдуғу үчүн дә топ кими јумру көрүнүр; һәрәкәтләри, ириши чәлддир, амма отуранда дурмағы чох чәтин олур, алма кими кирдә вә әтли сифәти, гырмызы вә һамар јанаглары вар, Азәрбајчан КП МК-нын үзвү, Азәрбајчан ССР Али Советинин депутатыдыр, ики Ленин ордени вә башга орден вә медаллары вар, амма тәһәнәли ичласларда пенчәјинин јахасындан јалныз ики Ленин ордени вә тахыр, Јерли диктатордур.

Јазычы Алпаслан Гуламзадә — 50 јашында, Сталин мұкафаты лауреаты, эмәк багагчыларынын хошбәхт күзәрәниңдән, шән вә азад крохоз һәјатындан, МТС гуручулуғундан, Гырмызычәј СЕС-ин фаәлијјәтиндән бәһс едән әсәрләри мәктәб дәрсликләринә дә салынмышдыр, гәзетләрдә тез-тез шәкли чыхыр, 7 Нојабр, 1 Мај, 28 Апрель, 5 Декабр Сталин Конститусијасы вә саирә бу кими бајрамларда һәмишә радио илә нитг сөјләјиб эмәк багагчыларыны үрәкдән тәбрик едир, ордени јазычыдыр.

Әлигулијев — 28 јашында, комсомолдан рајон партија комитәсинә әһлимәтчы вәзифәсинә ирәли чәкилиб вә бу әзаблы-әзијјәтли дүнјада бүтүн истәји, фикри-зикри инди ишләдији тәблиғат шө'бәсинин мүдири олмагдыр вә бу чох еһтираслы истәјә көрә тәзә евләндији арвадыны да, гоча атасыны-анасыны да, јемәјини-ичмәјини дә, бир сөзлә, бу чәтин дүнјада һәр шеји унудуб.

Рајон рәһбәрләри.

Әмәк багагчылары.

Рајон чамааты.

Заман — 1952-чи илин бир пајыз кечәси.

Мәкан — Рајон Мәдәнијјәт Евинин Папанин адына клубу.

Рајон Мәдәнијјәт Евинин Папанин адына клубу ағзына гәдәр оладур. Клубун диварларындан гырмызы парча үзәриндә ири ағ әрфләрдә јазылмыш шүарлар асылыб: «ШАНЛЫ РӘҢБӘРИМИЗ, АТАМЫЗ СТАЛИН ЈОЛДАША ЕШГ ОЛСУН!» «XIX ПАРТИЈА ТУРУЛАТАЈЫНЫН ТАРИХИ ГӘРАРЛАРЫНЫ ҺӘЈАТА КЕЧИРӘЧӘ-ЛИК!» «СОВЕТ БӘДӘН ТӘРБИЈӘЧИЛӘРИНӘ ЕШГ ОЛСУН!» «ЈАША-НЫН ДҮНЈА ЗӘҢМӘТКЕШЛӘРИНИН СЕВИМЛИ РӘҢБӘРЛӘРИ ДА-НИ СТАЛИН!» «ХОШБӘХТ ҺӘЈАТЫМЫЗ ҮЧҮН ӘЗИЗ АТАМЫЗ СТАЛИН ЈОЛДАША МИННӘТДАРЫГ!» «ЈАШАСЫН ШАНЛЫ КОМ-МУНИСТ ПАРТИЈАСЫ!» «ЈЕНИЛМӘЗ МАРКС-ЕНКЕЛС-ЛЕНИН-СТАЛИН БАЈРАҒЫ АЛТЫНДА ИРӘЛИ!»

Клуб сөнһәсинин ортасында дивардан Иосиф Виссарионович Сталин жолдашын маршал палтарында рәнкли шәкли асылыб.

Жолдаш Сталин зала баха-баха күлүмсөйр.

Чамаат Папанин адына бу зала рајкомун тапшырыгы илә бәденил жазычы Алпаслан Гуламзадә илә көрүшә топлашыб.

Клубун сөнһәсиндә көрүшүн рәјасәт һеј'әти, јә'ни рајон партија комитәси бүросунун үзвләри, үч нәфәр гадын эмәк габагчылар ики нәфәр киши эмәк габагчылы, бир нәфәр Гәһрәман Ана, орденли жазычы Алпаслан Гуламзадәнин јарадычылыгы барәдә чыхыш едәчә әдәбијат муәллими, пионер баш дәстә рәһбәри, «Хошбәхт һәјәтәмыз» ады рајон гәзетинин редактору вә тәбии ки, Алпаслан Гуламзадәнин өзү.

Зала сүкүт чөкүб.

Жазычы Алпаслан Гуламзадә залда әлшәһәләри сыра-сыра тәкинлә нәзәрән кечирир. Жазычы Алпаслан Гуламзадә өзү өз бөјүк алујуну һисс едир.

Залын јекәнә гапысы ағзында Әлигулијев дајаныб вә көзләрини жолдаш Кәримзадәјә зилләјиб вә жолдаш Кәримзадә һәр дәфә тәрпаң дикчә, Әлигулијевин үрәји дөјүнүр, чүнки истәјир ки, жолдаш Кәримзадә бу кечә ону беләчә тез-тез көрсүн; бу тәдбирин кечирилмәсиндә чамаатын зала долдурулмасы, низам-интизам мәсәләләри шәхсән Әлигулијевә тапшырылымышды, көрүшүн партија мәс'улијәтини о дашкы јырды вә инди дахили бир фәхәрәт һисси кечирирди ки, вәзифәсинин өһдәсиндән шәрәфлә кәлиб; вәчдәлә елә һеј жолдаш Кәримзадә бахыр. Жолдаш Кәримзадә чох көк олдугу үчүн бөјүк бир әзијјәтә ајага галхмага чалышыр.

Бирдән Чәфәр Аға көрүнүр вә клубун дәһлизи илә дүз залы гапысына тәрәф кәлир.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (тәләшла јавашдан). Олмаз! Олмаз!

ЧӘФӘР АҒА (јавашдан). Нә олмаз, ә?

ӘЛИГУЛИЈЕВ (ејни тәләшла). Башлајыр! Башлајыр!

Жолдаш Кәримзадә еләчә ајага галхмага чалышыр.

ӘЛИГУЛИЈЕВ. Олмаз! Олмаз! Инди жолдаш Кәримзадә өзү шәхсән данышмага башлајыр!.. Пүф-ф-ф... Араг ичмисән јенә?

ЧӘФӘР АҒА. Сәнә нә вар, ә? Автоинспекторсан?

Жолдаш Кәримзадә нәһәјәт ки, ајага галха билир.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (дәһшәтли бир тәләшла). Чәкил! Чәкил! Олмаз!

Киши данышмага башлајыр!..

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (дигтәтлә залы нәзәрән кечириб баркәдән). Жолдаш рајон зәһмәткешләри!..

Һамы дәрин бир сүкүт вә сифәтләрә чөкмүш ејни бир һејранлыгы гулаг асыр.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (пычылатыла). Кет бурдан!.. Киши данышыр!..

ЧӘФӘР АҒА (сәсини галдырыр). Һара кет, ә? Өзүн чәкил көрүм!

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Бу күн...

Чәфәр Аға әли илә Әлигулијеви гапынын ағзындан кәнар еләјиб зала дүртүлүр вә белини әјиб бармагларынын учунда адымласта да, залын тахта дөшәмәсинин чырылтысы жолдаш Кәримзадәнин нитгини јарымчыг кәсир. Жолдаш Кәримзадә әввәлчә тәәччүблә гапын тәрәф бахыр, сонра нәзәрләријә Чәфәр Ағанын тахта дөшәмәни чырылдада-чырылдада өзүнә јер ахтармасыны мүшајиәт едир, сонра да тә'нә долу көзләрини Әлигулијевин көзләринин ичинә зилләјир. Әлигулијев жолдаш Кәримзадәнин о нәзәрләри алтында көзкәртә әријиб һечә дөнүр.

Чәфәр Аға орта сырларда өзүнә јер тапыб отуруп.

Жолдаш Кәримзадә бөјүк бир наразылыгга Чәфәр Ағанын көзләринин ичинә гәзәблә ох атыб нитгинә јенидән башлајыр.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Жолдаш рајон зәһмәткешләри!.. Бу күн сизин севимәи жазычыныз Алпаслан Гуламзадә жолдаш Бақидан сизин, сиз зәһмәткешләримизин көрүшүнә кәлмишдир. Сиз һамыныз севимәи жазычымыз Алпаслан Гуламзадәни үрәкдән севирсиниз. Һәлә бизим шәһәтәт Коммунист партијамызын сталинчи Мәркәзи Комитәсинин елә бир гәрәри олмамышдыр ки, Алпаслан Гуламзадә бу барәдә өз көзәл әсәрләрини јазмасын!

Һамы әл чалыр.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Бәли, жолдашлар!

Һамы әл чалыр.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Партија...

Жолдаш Кәримзадә удгунур вә көзләри илә јанында отурумуш Рајон Ичрайјә Комитәсинин сәдринә ишарә едир вә Рајон Ичрайјә Комитәсинин сәдри тәләсик јериндән сығрајыб мизин үстүндәки графиндән стәкана су төкүр, кәтириб еһтирамала биринчи катибә тәғдим едир. Жолдаш Кәримзадә сују гурт-гурт ичә-ичә көзләрини залда фырладыб кәтириб јенә Чәфәр Ағанын көзләринин дүз ичинә кин-күдурәт оху атыр.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (өлиндәки стәканы јашыл кәтанын үстүнә гојур). Партија һејвандарлыг һаггында гәрар гәбул етди. Она ән биринчи романы Алпаслан Гуламзадә јазды! Барамачылыг һаггында партијамыз гәрар гәбул етди. Она ән биринчи кәзәл драм әсәрини Алпаслан Гуламзадә јазды! Партијамыз тәрәвәзчилијин инкишафы һаггында Москвада мушавирә чағырды, билирсиз ки, мән дә ора кетдим о вахт, сонра хүсуси гәрар гәбул етди. Јенә дә бу гәрар барәдә биринчи романы сизин севимәи сәнәткарыныз Алпаслан Гуламзадә јазды! Жазычымыз гызыл пајтахтымыз Москвадакы Хаг Тәсәрруфаты Сәркәси барәдә дә өз романыны јазыб! Ејни заманда, Алпаслан Гуламзадә жолдаш өз гүдрәтли әсәрләриндә космополитләри дә ифша едир!

Вә бирдән жолдаш Кәримзадәнин көзләри јенә дә Такси Чәфәрә саташыр.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (әли илә Чәфәр Ағаја ишарә едир). Бир галх ајага!

Бүтүн чамаат нәфәсини синәсиндә сахлајыб Чәфәр Ағаја бахыр. Милчөк учса сәси кәләр.

ЧӘФӘР АҒА (әввәлчә әтрафына бахыр). Мән?

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (һирслә). Сән! Сән!

Чәфәр ајага галхыр.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Сән һеч билирсән ки, космополит һәдир?

Пауза.

ЧӘФӘР АҒА. Хејир, жолдаш Кәримзадә.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (зала бахыр). Вот пажалыста!..

Жазычы Алпаслан Гуламзадә наразылыгга башыны булајыр, јә'ни ки, һәлә дә көр чәмијјәтимиздә сијаси шүүру инкишаф етмәиш һечә адамлар вар...

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (нифрәтлә). Отур!

Чәфәр Аға отуруп, амма жолдаш Кәримзадә фикрини дәјишир.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Галх јенә, галх!

Чәфәр Аға ајага галхыр.

Жолдаш Кәримзадә фикрини јенә дәјишир.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Әшши... (Әли илә ишарә едир ки, Чәфәр Аға отурсун.)

Чәфәр Аға отуруп, амма жолдаш Кәримзадә тәзәдән фикрини дәјишир.

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Галх!.. Галх!.. (Әлини јелләјир, јә'ни

ки, jох, сәнин кимисинин бирилә данышмағын мә'насы jохдур). Сәдис!..

Чәфәр Ага отуруп. Бүтүн зал лал-динмәздир.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (Чәфәр Агаја баха-баха пычылтыjла). Көрдүн? Лап jахшы олду!.. Јекәбашлығын ахыры беләди!.. Бу бойда Кишиjа һөрмәтсизлик еләјир... Она нә вар ки, пјанискәнин бириди... Ва мәним һалыма!..

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Көрдүз, jодашлар? Сәвијјәни көрдүздә? Билимр ки, космополит нәди... Анчаг сиз билирсиз ки, космополит нәдир!

Зал сүкут ичиндәдир.

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Мән дүз дејирәм, елә дејилми, jодашлар?

БҮТҮН ЗАЛ ХОР ИЛӘ. Бәли!

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Алпаслан Гуламзадә дә гүдрәтли әсәриндә космополитләри дамғалајыр! О маскаланмыш халг дүшмәнләрини дә ифша едир, кестәрир ки, әдәбијјат партијанын jахын көмөкчисидир. Алпаслан Гуламзадәнин әсәри Чиндә дә чап олунуб, jодашлар!

Јодаш Кәримзадә данышдыгча рәјасәт һеј'әтинин бир күнчүндә әләшмиш «Хошбәхт һәјәтымыз» гәзетинин редактору күчлә сезиләчәк тәрздә разылыг әләмәти кими башыны тәрпәдир. Алпаслан Гуламзадәнин jарадычылығы һаггында кениш арајыш редактор jазыб дүнән шәхсән jодаш Кәримзадәјә вериб.

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Базим әмәк гәһрәмәнларымызын шәһ һәјәти, jодашлар, Алпаслан Гуламзадәјә руһ верир вә о сизин чох сәвдијиниз әсәрләрини jазыр. Белә дејилми, jодашлар?

БҮТҮН ЗАЛ ХОР ИЛӘ. Бәли!..

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (мәмнунијјәтлә Алпаслан Гуламзадәјә мүрачизәт едир). Көрүрсүнүзүм?

Алпаслан Гуламзадә төвәзәкарлыгга күлүмсәјир. һамы әл чалыр.

Јодаш Кәримзадә стәканы көтүрүб су ичир вә ичә-ичә дә әввәләчә гапынын ағзында ајаг үстә дајанмыш Әлигулијевә бахыр. Әлигулијевин дизләри һәлә дә титрәјир вә о, әлбәттә, тамам мәнвә олмуш бәдбәхт бир инсандыр. Сонра jодаш Кәримзадә јенә дә Чәфәр Агаја өлдүрүчү бир нәзәр салыр, амма бу кинли нәзәрләрдә бу дәм дахили бир тәнтәнә дә һисс олунур. Јодаш Кәримзадәнин әдәбијјат һаггында сәјләдији фикирләр өзүнүн дә хошуна кәлир.

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Лакин jодашлар, Алпаслан Гуламзадәнин әсәрләриндә әсас бир чәһәт вар ки, буна көрә дә сиз ону лап чох севирсиниз, бу да одур ки, о әзиз атамыз jодаш Сталинин парлаг сурәтини jаратмышдыр!

Јодаш Кәримзадә өзү башлајыр һәрарәтлә әл чалмаға. Бундан сонра бүтүн зал әл чалыр.

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (даһа да учадан). Алпаслан Гуламзадәнин әсәрләриндә биз көрүрүк ки, jодаш Сталин бәшәр дүһасынын сәнмәз удазудур, jодашлар!

Сүрәкли алгышлар.

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (даһа артыг бир еһтирасла). һәлә, jодашлар, бәшәријјәт тарихи jодаш Сталин кими мүдрик вә гајыкеш бир рәһбәр вермәмишдир!

Сүрәкли алгышлар.

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Бәли, jодашлар!

Сүрәкли алгышлар.

ЈОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ. Инди jодашлар, мән сөзү сизин чох сәвдијиниз jазычы Алпаслан Гуламзадәјә вермәмишдән әввәл дејирәм: (Чох учадан.) Јашасын...

Пауза.

Јодаш...

Пауза.

Сталин!

Сүрәкли алгышлар. һамы ајаға галхыр.

Јодаш Кәримзадә мәнвә олмуш Әлигулијевә мәнәл гојмадан өлдүрүчү нәзәрләрдә Чәфәр Агаја бахыр.

Узун сүрән алгышдан сонра, jодаш Кәримзадә һәр тајы ири бир топа бәнзәјән јанларыны күрсүјә басыб отуруп вә дәриндән нәфәс алыр. Алгышлар о саат кәсир вә һамы отуруп. Јазычы Алпаслан Гуламзадә ајаға галхыр вә Папанин адына клубун сәнһәсиндәки хитабәт күрсүсүнүн архасына кечир.

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ (бөјүк руһ јүксәклији илә). Мәним әзиз гәһрәмәнларым!..

Бирдән Чәфәр Ага јериндән галхыр.

ЧӘФӘР АГА (залын ортасындан бәркдән гышгыра-гышгыра). Јодашлар, јашасын әзиз рәһбәримиз, атамыз, даһи Сталинин ән jахын силаһдашларындан бири jодаш Молотов!

Бир аныг сүкут чөкүр. Јодаш Кәримзадә илк тәәччүбдән сонра өзүнә кәлиб бәркдән әл чалмаға башлајыр вә јанларыны күрсүдән галдырмаға чалышыр, нәһәјәт ки, ајаға галхыр. Бундан сонра бүтүн зал ајаға галхыр. Сүрәкли алгышлар. Сонра jодаш Кәримзадә отуруп. Галан чамаат да отуруп.

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ. Мәним әзиз гәһрәмәнларым!..

Чәфәр Ага јериндән галхыр.

ЧӘФӘР АГА (бәркдән гышгыра-гышгыра). Јашасын даһи Сталинин ән jахын силаһдашларындан бири jодаш Маленков!

Јодаш Кәримзадә јериндә гурчаланыб күчлә ајаға галхыр. һамы ајаға галхыр. Сүрәкли алгышлар. һамы отуруп.

Пауза.

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ. Мәним... (Дәриндән нәфәс алыр.) Мәним әзиз гәһрәмәнларым...

Чәфәр Ага јериндән галхыр.

ЧӘФӘР АГА (бәркдән гышгыра-гышгыра). Јашасын даһи Сталинин ән jахын силаһдашларындан бири, јенилмәз болшевик jодаш Берија!

Јодаш Кәримзадә бу дәфә бир һәмлә илә јериндән атылыб ајаға галхыр, төвшүјә-төвшүјә һәрарәтлә әл чалыр. һамы ајаға галхыр. Узун чәкән сүрәкли алгышлар.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (гапынын ағзында дајаныб өзү дә әл чала-чала jодаш Кәримзадәјә бахыр вә бу дәфә jодаш Кәримзадәнин гараһына пычылдајыр). Әл, көпәк оғлу!.. Сәнә бу да азды!.. Мәнә јри-јри бахмағына бах!.. Такси Чәфәр дејәлләр е, она! Оғулду е, оғул!..

Алгыш кәсилир, амма алындан сүзүлүб гыпгырмызы пөртмүш јангалларындан тәр ахан jодаш Кәримзадә јериндә отурмур, Чәфәр Агаја бахыр вә јәгин ки, сонракы шүарлары көзләјир. Чәфәр Ага вәч нә олмајыбмыш кими јериндә отуруп. Јодаш Кәримзадә вә онун ардынча да чамаат отуруп.

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ. Мәним... мәним әзиз...

Чәфәр Ага јериндән галхыр.

ЧӘФӘР АГА (хырылдамаға башламыш сәсијлә гышгырыр). Јодашлар! Јашасын даһи Сталинин ән jахын силаһдашларындан бири jодаш Анастас Микојан! Онун адына, jодашлар, Бақы ајатгабы фабрики дә вар!

Жолдаш Кәримзадә бу дәфә күчлә ајаға галхыр. Намы ајаға галхыр. Сүрәкли алгышлар.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (нифрәтлә жолдаш Кәримзадәнин пөртүб тәрләмиш сифәтинә баха-баха пычылыттыла). Јахшы олур сәнә, әчлаф оғлу, әчлаф!.. Бир аз арыглаяр задны мостун!.. Һүнәрин вар, галхмы ајаға көрүм, нечә галхмырсан!.. Көрүрсән аналар нечә оғуллар доғуби! Лап әлинин ичиндән кәлир сәнин, Такси Чәфәр! Һалал олсун!..

Алгышлар кәсир. Жолдаш Кәримзадә отурмур. Чәфәр Ағаја бахыр, амма көзләри даһа баяткы кими ох ата билмир. Бу дәфә чамаат жолдаш Кәримзадәни көзләмәдән отурур. Залда чанланма әмәлә кәлиб, Чәфәр Аға да отурур. Папанин адына клубда ајаг үстә жалныз жолдаш Кәримзадә, хитабәт күрсүсүнүн гаршысындакы орденли јазычы Алпаслан Гуламзадә вә тапы ағзындакы Әлигулијевдир. Алпаслан үркәк нәзәрләрлә жолдаш Кәримзадәја бахыр. Жолдаш Кәримзадә көзләрини јайндырыр вә тәздән јанларыны баса-баса јериндә отурур.

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ. Мә... Мәним...

Чәфәр Аға ајаға галхыр.

ЧәФӘР АҒА (батмыш сәсијлә хырылдаја-хырылдаја гышгырыр). Жолдашлар! Јашасын даһи Сталинин ән јахын силаһдашларындан вә шакирдләриндән бири жолдаш Коганович!

Чамаат жолдаш Кәримзадәни көзләмәдән бир нәфәр кими ајаға галхыб әл чаламағ башлајыр. Жолдаш Кәримзадә бир зал чамаатын она дикилмиш нәзәрләри алтында ганын-тәрин ичиндә, һәрәкәтдән үрәји дејүнә-дејүнә күчлә ајаға галхыр вә әл чалыр. Сүрәкли алгышлар.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (мәһәббәт долу нәзәрләрлә Чәфәр Ағаја бахыб сидрүрәкдән әл чала-чала пычылыттыла). Көзүнә дөнүм сәнин, Такси Чәфәр! Сағ ол е, сағ ол!..

Бу дәфә, елә бил ки, Чәфәр ағанын өзү дә вәчдә кәлир, сүрәкли алгышларын кәсмәјини көзләмир.

ЧәФӘР АҒА (батмыш сәсијлә гышгырыр). Јашасын жолдаш Сталинин, әзиз рәһбәримизин сәдагәтли силаһдашы вә шакирди Хрушшов!

Бүтүн зал ләззәтлә даһа да бәркдән әл чалыр. Узун сүрән сүрәкли алгыш, нәһәјәт ки, кәсир. Жолдаш Кәримзадә отурмајыб Чәфәр Ағаја бахыр.

ӘЛИГУЛИЈЕВ (нифрәтлә жолдаш Кәримзадәја баха-баха пычылыттыла). Әл һа!.. Адамын анасыны белә ағладарлар! Һүнәрин вар, ачыглан! О задны мостуну галдырма, әл чалма көрүм, нечә чалмырсан! Әл чалма, енкеведе сәнин өзүнү сабаһ сүпүрләјиб апарыб басын годуглуға, бизим дә чанымыз гуртарсын, көпәк оғлу!.. Һүнәрин вар бир сөз де Такси Чәфәрә!... Һүнәрин вар ачыглан она!.. Ај ачыгландын һа!.. Задны мостундан горхурсан! Енкеведе ора бир ағач сохар ки!..

Чамаат Чәфәр Ағаја бахыр. Чәфәр Аға јериндә отурур. Чамаат да о саат һәвәслә јериндә отурур.

Пауза

Жолдаш Кәримзадә јаваш-јаваш отурур, амма Чәфәр Ағаја бахыб сәксәкә ичиндә дајаныр. Бүтүн зал исә сәсини чыхармајыб дахили бир ләззәтлә Кәримзадәнин отурмағыны көзләјир. Жолдаш Кәримзадә отурур.

Пауза

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ (удгуна-удгуна еһтијатла). Мә... Мә... Мә...

ЖОЛДАШ КӘРИМЗАДӘ (пычылыттыла вә төвшүјә-төвшүјә). Бу әләһ дә гојун кими мәләјир...

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ. Мә... Мә... Мәним... Мәним әзиз... Чәфәр Аға ајаға галхыр.

ЧәФӘР АҒА (тамам батмыш сәсијлә гышгырыр). Јашасын даһи Сталинин јахын силаһдашларындан бири жолдаш Ворошилов, жолдашлар!

Чәфәр Аға шуарыны битирмәмиш чамаат һәвәслә ајаға галхыр вә сүрәкли алгыш гопур. Намы әл чала-чала көзләјир ки, жолдаш Кәримзадә нә вахт ајаға галхачаг. Жолдаш Кәримзадә ајаға галхдыг-на чох әзијјәт чәкир. Өзү дә гызарыб-пөртмүш Рајон Ичрайјә Комитәсинин сәдри она көмәк етмәк истәјир. Жолдаш Кәримзадә һирслә солуну чәкир, елә бил ки, бүтүн бу әһвалатын тәгсиркары Рајон Ичрайјә Комитәсинин сәдријмиш... Алгыш кәсиляр. Бу дәфә чамаат неч Чәфәр Ағаны да көзләмир вә бөјүк бир руһ жүксәклији илә отурур. Чәфәр Аға да бир-ики дәфә өскүрүб отурур вә көзләрини јаннлә Папанин адына клубун таванына зилләјир. Јенә дә ајаг үстә јалныз жолдаш Кәримзадә, орденли јазычы Алпаслан Гуламзадә вә тапы ағзындакы Әлигулијевдир. Һисс олунур ки, Алпаслан Гуламзадә өзүнү тамамилә итириб вә нә едәчәјини билмир. Јазычынын ири гуаглары гышгырмызы гызарыб. Жолдаш Кәримзадә төвшүјә-төвшүјә јенидән отурур.

Пауза

Чамаат өскүрмәје башлајыр, јә'ни ки, Бақыдан кәлмиш гонаг ағзыны ачсын көрәк. Алпаслан Гуламзадә каһ жолдаш Кәримзадәја бахыр, каһ да залын ортасында өз јериндә отуруб чидди сүрәтдә көзләрини тавана зилләмиш Чәфәр Ағаја бахыр.

Чамаат өскүрүр. Залда сәс. Намы наразыды ки, орденли јазычы нијә нитгинә башламыр?

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ. Мә... Мә... Мә...

Пауза

АЛПАСЛАН ГУЛАМЗАДӘ. Мә... Мә...

Чамаат Бақыдан кәлмиш гонаға јох, Чәфәр Ағаја тәрәф бахыр вә елә ки, Чәфәр Аға ајаға галхыр, залда чанланма әмәлә кәлир.

ЧәФӘР АҒА (батмыш сәслә гышгырыр). Жолдашлар, јашасын жолдаш Будјонны!

ӘЛИГУЛИЈЕВ (севинчәк пычылыттыла). Валлаһ тапды! Сағ ол е, сағ ол! Кишисән, Такси Чәфәр, валлаһ кишисән! Тапды! (Бәрк-бәрк әл чалыр.)

Сүрәкли алгышлар. Намы, о чүмләдән жолдаш Кәримзадә ајаг үстүндәдир. Жолдаш Кәримзадә тамам тәнкәнәфәс олуб, бүтүн бәдәни тәрин ичиндәдир, чәпик чалан әтли әлләри дә гыпгырмызыдыр.

ЧәФӘР АҒА (батмыш сәслә гышгырыр). Жолдашлар! Јашасын даһи Сталинин севимли шакирди жолдаш Шверник! Өзү дә Калинин јериндәдир, жолдашлар! Ура, жолдашлар!

Бүтүн зал «ура» гышгырараг ләззәтлә әл чалыр. ӘЛИГУЛИЈЕВ (ләззәтлә әл чала-чала өз-өзүнә пычылдајыр). Валлаһ, дәрјады бу е, дәрја!.. һамысыны таныјыр! (Вәчдлә.) Тапачаг бир-бир!..

Хитабәт күрсүсүндә дајанмыш Алпаслан Гуламзадәни сојуг тәр басыб. Жолдаш Кәримзадә дә «ура» гышгырыр.

Жолдаш Сталин исә Папанин адына клубун сәһнәсиндәки маршал палтарлы шәклиндән зала баха-баха күлүмсәјир...

...1952-чи илин о пајыз кечәси Рајон Мәдәнијјәт Евинин о клубундан һәлә хејли мүддәт сүрәкли алгышлар ешидилди. Кәсди, сонра јенә ешидилди...